EKİM

Bütün Ülkelerin Proleterleri, Birleşin!

TÜRKİYE KOMÜNİST İŞÇİ PARTİSİ Merkez Yayın Organı

Sayı: 322, Haziran 2020

Pandemi ve sosyalizm

Aylardır tüm dünya Covid-19 salgınını konuşuyor. Kişiler, kurumlar, örgütler, partiler, hükümetler çeşitli türden görüşler ve tutumlar açıklıyorlar. Bilim insanları virüsün bilimsel mahiyetini anlamaya ve açıklamaya, salgının muhtemel seyrini kestirmeye, bu arada hükümetleri daha ciddi önlemler almaya ikna etmeye çalışıyorlar. Dünya ve Türkiye solu, salgının toplumsal nedenleri, sınıfsal-siyasal etki ve sonuçları üzerinde duruyor. Pandeminin yakın gelecekteki seyrini, sınıf ilişkilerine ve sınıfsal güç dengelerine etkilerini, sınıflar mücadelesi için yaratması muhtemel sonuçlarını kestirmeye çalışıyor.

Koronavirüs, canlı türüne bile sokulamayan bir mikro organizma, aylardır tüm dünyayı kendine kilitlemekle kalmadı, sisteme ilişkin tüm yerleşik algıları da temelden sarstı. Egemen toplumsal sistem olarak kapitalizmin bazı temel gerçeklerini su yüzüne çıkardı. Başta ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya olmak üzere dünyanın en zengin bir dizi ülkesi, kapitalist sistemin bu sözde refah adaları, salgına hazırlıksız yakalanarak ve salgınla mücadelede acz içinde kalarak, böylece kapitalist toplum gerçeğine ilişkin ciddi sorgulamaların önünü açtılar.

Sürecin toplam tablosu, kapitalist dünya sisteminin bu türden toplumsal felaketlerin yalnızca temel kaynağı değil, fakat üstesinden gelebilmenin de asıl engeli olduğunu gözler önüne serdi. Kapitalizm için aslolanın insan, onun temel maddi ve kültürel ihtiyaçları değil fakat yalnızca kar ve özel çıkar olduğu görüldü. Bir salgın döneminde bile kapitalist hükümetlerin politika ve tercihlerini belirleyenin, hiç de genel toplum sağlığı değil, fakat yalnızca kapitalist tekellerin, bankaların ve şirketlerin çıkar ve ihtiyaçları olduğu ibretle izlenir hale geldi.

Tüm bunlar birarada, günümüz dünyasına egemen kapitalist sistemin toplumsal, politik ve moral iflasını ortaya koyuyor. Bu gerçekte yeni bir şey değildir. Ağırlaşan toplumsal-siyasal sorunlarla, sonu gelmez savaşlarla, dönülemez noktalara hızla ilerleyen ağır çevre sorunlarıyla bu onyılların bir gerçeğidir. Fakat bir anda tüm kıtalardaki milyonlarca insana yayılan ve yüzbinlercesinin seri ölümüne yolaçan bir salgın, böylece dünya ölçüsünde yarattığı sarsıntıyla, bunu birçok kimse için çok daha açık görülebilir, en azından hissedilebilir hale getirdi.

Bu gerçeklerin ışığında, salgının üzerine söylenmedik söz kalmayan güncel seyrini ve sonuçlarını bir yana bırakarak, sorunu daha geniş bir çerçevede anlamamızı kolaylaştıracak bazı temel gerçekleri özetlemeye çalışalım.

I

Kapitalizm tarih sahnesine daha baştan insanlık için çok ağır toplumsal bedeller yaratarak çıktı. İçerde "ilkel birikim" süreci ve dışarda sömürgecilik, birkaç yüz yıl boyunca, dünya ölçüsünde çok büyük insan kitlelerinin yaşamını cehenneme çevirdi. Burjuvazi daha en baştan, en büyük yıkımlar, en acımasız zulümler, en katlanılmaz acılar, en aşağılık gasp, talan ve yağmalarla tarih sahnesine adım atmıştı. Marx'ın o çok veciz

sözleriyle, kapitalizmin egemen bir toplumsal sistem haline gelme süreci, *"tepeden tırnağa her gözeneğinden kan ve pislik damlayarak"* gerçekleşmişti.

Fakat kapitalizmin nihayet egemen hale gelmesi, toplumsal sorunların ve dolayısıyla bedellerin sonu değil, tersine, kalıcı ve yapısal bir hal alması anlamına geliyordu. Emek sömürüsü, derin toplumsal eşitsizlikler, emekçiler için ağır çalışma ve yaşam koşulları, kötü beslenme, işsizlik, yoksulluk, yoksunluk, hastalık, kültürel gerilik, ruhsal ve moral çöküntü, tümü bir arada sistemin sonu gelmez yapısal ürünleriydi.

Bu sorunlar daha 19. yüzyılın ilk yarısında, yani kapitalizmin egemen bir sistem haline gelişinin başlangıcında, büyük "toplumsal sorun" kavramı içinde tanımlandılar. Aynı tarihi dönem boyunca "toplumsal sorun"a gitgide belirginleşen modern toplumsal mücadeleler ve bu mücadelelerin bilinçli ifadesi olarak, modern sosyalist ve komünist akımların doğuşu eşlik etti. "Toplumsal sorun"u kurulu düzeni aşarak çözme çabalarına yönelik tutumu ve bunları döne döne sistemli biçimde ezme pratiği, burjuva sınıf egemenliğini, yalnızca toplumsal sorun ve felaketlerin değil, aynı zamanda her türden siyasal-kültürel gericiliğin de asıl kaynağı ve temel ekseni haline getirdi.

Kapitalist sistem artık yalnızca sonu gelmez savaşların değil kurumlaşmış siyasal gericiliğin de lanetli ve verimli toprağı idi. 20. yüzyılla birlikte girilen emperyalizm çağında, ilki emperyalist dünya savaşlarına doğru genişleyerek ve ikincisi faşizmi doğurarak, insanlık için yeni büyük toplumsal, siyasal ve kültürel felaketler hazırladılar. Emperyalizmin bir dünya egemenliği sistemi haline geldiği bu aynı çağda, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin katmerli sömürüsü ve talanı görülmemiş boyutlara ulaştı. Bütün bu tarihsel süreç insanlığın büyük çoğunluğunu oluşturan ezilen ülke halkları için görülmemiş düzeyde maddi, kültürel ve insani yıkımlara ve acılara mal oldu.

II

Öte yandan aynı 20. yüzyıl, Ekim Devrimi'nin açtığı çığır içinde, kapitalist sistemden kaynaklanan büyük "toplumsal sorun"u çözmeye yönelik görkemli mücadelelere de sahne oldu. Bu mücadeleler yüzyılın ilk üç çeyreğinde büyük fırtınalar halinde yeryüzünü kapladı. Bunun sonucu olarak sisteme bir dizi alanda önemli darbeler vuruldu. Bu darbelerin dolaysız basıncı altında, hiç değilse emperyalist metropollerde ve yalnızca bir süre için, kapitalist düzen kendini belli sınırlarda reforme etme ihtiyacı duydu. Fakat yüzyılın son çeyreğinde dünyada devrim dalgası geri çekildi ve ardından dünya gericiliğinin son kırk yılı bulan büyük karşı saldırısı başladı.

Dörtyüz yıldır emekçi insanın yanı sıra doğayı da hiçbir kural ve ölçü tanımadan hoyratça sömürüp yağmalayan kapitalist sistem, toplumsal devrim tehdidinden ve böylece her türlü engelden kurtulmuş olmanın verdiği pervasızlıkla, son kırk yılda bunu en yıkıcı ve tahrip edici boyutlara vardırdı. İnsana ödetilen sonu gelmez bedellerden daha başından beri doğa da payını alıyordu. Ama son kırk yıldaki aşırı yüklenme bunun artık gelip belli sınırlara dayandığını da gösterdi.

Bu sınırların ötesinde, doğanın milyonlarca yıl içinde oturmuş dengesinin geri dönülemez biçimde bozulması ve böylece bir bütün olarak canlı yaşamın yok olma akıbetiyle karşı karşıya kalması vardı. Bu tehdit ve tehlike, son kırk yıl içinde bir dizi gösterge üzerinden açığa çıktı ve halen de dolu dizgin ilerliyor. Çevre kirliliği, ozon tabakası, sera etkisi, küresel ısınma, beraberinde günden güne artın felaketler getiren iklim sorunları, yenilenemez kaynakların hızlı tükenişi ve elbette tüm canlı yaşam dengesinin gitgide bozulması, biyo-çeşitlilikte fakirleşme, bitki ve hayvan türlerinin kayboluşu, canlı yaşamın çok zengin bir alanı olan denizlerdeki büyük kirlenme vb., vb... Son yirmi yılda birbirini izleyen çeşitli türden salgınlar, dolayısıyla bugün tüm dünyayı sarsan Covid-19 salgını,

bu tarihsel süreçten, bu sürecin bugün gelip dayandığı sınırlardan ayrı düşünülemez.

Kapitalizm bir sistem olarak artık insanlık için olduğu kadar, gezegenimizin doğal dengesi ve dolayısıyla tüm canlılar dünyası için de son derece ölümcül bir tehdit haline gelmiştir. Koronavirüs'ün, canlı türüne bile sokulamayan o mikroorganizmanın, şu günlerde tüm dünyaya kendiliğinden gösterdiği temel önemde ama basit gerçek işte budur.

III

Salgın ve hastalıkların doğal ya da biyolojik nedenlerden öteye, temelde toplumsal nedenlere dayalı olduğunu ortaya koyan marksist dünya görüşü, böylece toplum sağlığı sorunlarının ele alınışında köklü bir bakış açısı yeniliği getirmişti. Ekim Devrimi'nin zaferinin ardından ise Sovyetler Birliği bu bakış açısına dayalı bir toplum sağlığı uygulamasına yönelmiş, zaman içerisinde bu doğrultuda çok büyük başarılar elde etmişti. Nitekim Küba, bu geleneğin günümüzdeki son temsilcisi olarak, sağlık alanında halen örnek bir ülke olarak duruyor tüm dünyanın gözleri önünde.

Yalnızca gelinen yerde değil fakat kapitalizmin tüm tarihsel geçmişi boyunca da hastalıkların ve salgınların doğal ya da biyolojik nedenlerine daha yakından bakıldığında, bunların gerçekte toplumsal sorunlarla sıkı sıkıya ilişkili olduğu görülür. Ağır ve sağlıksız çalışma koşulları, yoksulluk ve işsizlik, yetersiz ve kötü beslenme, sağlıksız barınma, temiz su kaynaklarından ve hijyen yaşam koşullarından yoksunluk, sağlıksız kent yaşamı ve genel çevresel koşullar, büyük çoğunluğun mahkûm edildiği kültürel gerilik ve cehalet vb., tümü birarada kapitalist sömürü ve özel mülkiyet düzeniyle kopmaz bağlar içinde bulunan bu ve benzer toplumsal nedenler, doğal/biyolojik nedenlerin etkide bulanabilmesinin de en uygun zeminidirler.

Fakat son yarım yüzyılda buna yeni boyutlar eklenmiştir. Sorun neo-liberal saldırının büyük kitlelerin çalışma ve yaşam koşullarında yarattığı ağır ve çok yönlü yıkıcı etki ve sonuçlardan öteyedir. Bu aynı dönemde bir yandan doğanın yağması ve tahribatı görülmemiş boyutlar kazanırken, öte yandan tarımsal ve hayvansal üretim alanı dünya ölçüsünde çok uluslu tekellerin denetimine girmiştir. Böylece yaşamsal önemdeki gıda sektörü azami kar uğruna insan yaşamı için en yıkıcı uygulamaların deneme alanına dönüşmüştür. Tekelci amaçlar ve muazzam karlar uğruna hayvanların ve bitkilerin genetiğine müdahaleler, yanı sıra genel olarak gıda sanayiinde kullanılan kimyasallar, insan türünü hastalık ve salgınlara daha açık ve onlar karşısında daha savunmasız duruma düşürmüştür.

Nitekim "virüslerin artışı gıda üretimi ve çok uluslu şirketlerin kârlılığı ile yakından ilgilidir" tespitinden bulanan uzman bilim insanları, virüslerin neden daha tehlikeli hale geldiğini anlamayı hedefleyen herkes, endüstriyel tarım modelini ve özellikle de hayvancılık üretimini araştırmalıdır, diyorlar. Konuyu çok yakından incelemiş ve bu konuda kitap yazmış bir bilim insanı (Rob Wallece) günümüzde artık "sermayeden bağımsız patojen yoktur" diyor ve şöyle sürdürüyor:

"Sermaye, dünya çapında balta girmemiş ormanlar ve küçük çiftlik sahiplerine ait tarıma elverişli arazileri gasp etmekte başı çekiyor. ... daha önce bir yere sıkışıp kalmış patojenleri yerel çiftlik hayvanlarına ve insan topluluklarına yayacak şekilde sıraya diziyor."

"... daha önce uzun zaman evrilmiş, orman ekolojileri tarafından kontrol altında tutulan bu yeni patojenlerin birçoğu yayılmakta ve tüm dünyayı tehdit etmektedir."

"Daha doğal ekolojilerin yerini alan, sermaye tarafından yönetilen tarım, patojenlerin en öldürücü ve bulaşıcı fenotiplerinin evrimleşebilmesine neden olan eksiksiz araçlar sunar. Ölümcül hastalıklar üretmek için daha iyi bir sistem tasarlayamazsınız..."

Bütün bunların anlamı ve özeti şudur: Hastalıkların ve salgınların doğal/biyolojik

nedenleri ile toplumsal nedenleri arasındaki ayrım günümüz dünyasında giderek silikleşmiş, anlamını yitirmiştir. İkisini de harekete geçiren dinamikler gelinen yerde artık içiçe geçmiştir. İkisinin de kaynağında egemen kapitalist dünya düzeninin varlığı ve temel işleyiş yasası durmaktadır.

IV

Salgının özellikle Avrupa'yı kasıp kavurduğu günlerde, İngiliz *Guardian* gazetesinin haberine göre, dünyanın önde gelen biyo-çeşitlilik uzmanları Covid-19 pandemisi üzerine yayınladıkları bir ortak bilimsel makalede şu görüşe yer verdiler: *"Covid-19'un sorumlusu tek bir tür var; o da biziz. ... Son dönemdeki salgınlar, insan faaliyetlerinin doğrudan sonuçları, özellikle de her ne pahasına olursa olsun ekonomik büyümeye önem veren küresel mali ve ekonomik sistemlerimizin..."*

Resmi çevrelerin hassasiyetleri de gözetilerek son derece dikkatli bir dille kaleme alındığı anlaşılan salt "bilimsel" bir akademik makale bile, gerçekte bir biçimde sorunun tam da kaynağına işaret etmekten geri duramamıştır: "*Özellikle de her ne pahasına olursa olsun ekonomik büyümeye önem veren küresel mali ve ekonomik sistemlerimiz..."*

Sözü edilen *"ekonomik sistem"*in kapitalizm, *"ne pahasına olursa olsun ekonomik büyüme"* denilen olgunun ise, kapitalist devletler ve emperyalist tekeller arasında kıyasıya bir rekabet eşliğinde sürmekte olan sermaye birikimi süreci olduğunu biliyoruz.

Kapitalist toplumun temel yasası, sonu gelmez sermaye birikimdir. Kârlara sürekli olarak yeni kârlar eklenmelidir ve bu "serbest piyasa" diye yüceltilen o kuralsız vahşi rekabet ortamında başarılmalıdır. Bu sonu gelmez bir süreçtir. Öylesine ki, birikim çarkının durması, kapitalizmin de kapitalizm olarak bitmesi demektir.

Ama aşırı kâr hırsına dayalı bu sonsuz birikim sürecinin tek faturası insana (doğal olarak da temelde emekçi insana!) çıkmaz. Bunun öteki yüzünde doğaya, dolayısıyla tüm öteki canlılara ödetilen fatura vardır. Gelinen yerde "çevre sorunu" olarak tanımlanan ve canlı yaşamın halen bilinen tek örneği olan minnacık gezegenimizi bir bütün olarak tehdit eden çok daha ağır bir faturadır bu. Bütün "insani" özellikleri ve değerleri öğütüp tüketen, böylece insanı sürekli biçimde alçaltan kapitalist sistem, tam da bu aynı işi yaparken, o sonsuz sermaye birikimi süreci içinde, doğayı da ölçüsüzce ve kuralsızca tüketmektedir. Doğanın milyonlarca yıllık evrim içinde oluşmuş düzeni ve dengeleri altüst olmakta, tam da bu durum, bir dizi alışılmadık yeni "doğal afet"in kaynağını oluşturmaktadır.

Dünyanın tüm ciddi ve dürüst, yani sermaye sınıfı tarafından satın alınamamış bilim insanlarının da saptadığı gibi, Koronavirüs ve dolayısıyla Covid-19 salgını, bu tarihi süreçten ayrı bir olgu değildir.

V

Kapitalist sistem salgın ve hastalıkların yalnızca asıl kaynağı değil, fakat onlarla başarıyla başa çıkabilmenin de temel engelidir. Covid-19 salgını karşısında kapitalist dünyanın patronu ABD'nin düştüğü durum ve hala da izlemekte olduğu politika, bunun çok açıklayıcı bir örneğidir. O ABD ki halen dünyanın en zengin ülkesidir, ama salgın karşısında en aciz ülke olarak durmaktadır orta yerde. Peki ama neden? Çünkü sahip olduğu o muazzam zenginlikler üzerinde sımsıkı bir sermaye tekeli vardır. Sermaye içinse insan, insanın temel maddi ve kültürel ihtiyaçları değil, fakat sonu gelmez birikim, bunun için de insanın ve doğanın hoyratça sömürülüp yağmalanması esastır. ABD, bu kuralın en vahşi biçimde yaşandığı ülkelerin başında geldiği için, sahip olduğu muazzam zenginliklere, bilimsel ve teknolojik olanaklara rağmen, Covid-19 salgını karşısında en aciz durumdaki ülkelerin başında gelmektedir.

Olumlu örnek olarak özel bir çabayla öne çıkarılmaya çalışılan birkaç Avrupa ve Asya ülkesi dışında, gerçekte bu kapitalist

dünyanın genel tablosudur. Özellikle son kırk yıl, yani sistemin neo-liberalizmle belirlenen o karşı saldırı dönemi, akla gelebilecek hemen herşeyin, bu arada her türden kamusal hizmet ya da ihtiyacın piyasalaştırılması, böylece kârlı bir sömürü alanına dönüştürülmesi dönemi oldu. Bundan sağlık hizmetleri de payına düşeni fazlasıyla aldı. Neo-liberal saldırı toplum sağlığını kamusal bir sorun ve sorumluluk alanı olmaktan çıkardı, piyasanın aç gözlü insafına terketti.

Toplum sağlığını, dolayısıyla buna ilişkin ihtiyaç ve hizmetleri kamusal bir sorumluluk olarak ele almak, tarihte ilk kez Ekim Devrimi'yle birlikte tüm dünyanın gündemine girmişti. Sovyetler Birliği örneğinin ağırlığı altında ve elbette kapitalist ülkelerdeki zorlu toplumsal mücadeleler sayesinde, hiç değilse Avrupa'nın gelişmiş kapitalist ülkelerinde, devletler bu konuda bir dönem için sorumluluklar üstlenmek zorunda kaldılar. Devrim dalgasının çekilmesi, toplumsal mücadelelerin güç kaybetmesi ve Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle birlikte ise, tüm öteki iktisadi-toplumsal kazanımlara olduğu gibi sağlık alanındaki kazanımlara da toplu bir karşı saldırı başlatıldı. Bir bütün olarak kapitalist dünya, hemen tüm kamusal hizmetleri olduğu gibi sağlık hizmetlerini de kapitalist piyasanın vahşi kurallarına terketti. Bu emperyalist merkezler tarafından hemen tüm dünyaya özel bir politika olarak dayatıldı. Covid-19 salgını bunun en zengin toplumlar için bile ne anlama geldiğini herkese bütün açıklığı ile göstermektedir.

Sorun, kamusal sorumluluk bir yana bırakıldığı ve kamusal sağlık altyapısı önemli ölçüde tahrip edildiği için, salgına hazırlıksız ve donanımsız olarak yakalanmaktan da ibaret değildir. Salgınla birlikte kapitalist hükümetlerce izlenen politikalar aynı mantığın bir devamıdır. Elbette kapitalist hükümetler toplum yaşamını tehdit eden bu türden büyük bir salgın karşısında bir şeyler yapmak zorunda kalmaktadırlar. Ama mümkün mertebe kapitalizmin mantığının elverdiği sınırlar içinde kalmaya çalışarak. Salgının bu denli yayılması, böylece topluma ödetilen çok yönlü faturanın bu denli büyümesi, emekçilerden, yoksul ve savunmasız kesimlerden özellikle olmak üzere, can kayıplarının bu denli ağırlaşması, tümüyle bu mantığın, buna dayalı politikanın bir sonucudur.

Dünya ölçüsündeki büyük bir toplumsal afet karşısında, ilkin tüm dünyanın yakın bir işbirliği ve ikinci olarak, her toplumun kendi içinde, afetle başarıyla baş edebilmek üzere, eldeki tüm olanakların ve birikmiş zenginliklerin toplum için seferber edilmesi beklenir. Ama bunların ikisi de kapitalist toplum düzeninin doğasıyla bağdaşmaz. İlkini, ülkeler arası yakın işbirliği ve dayanışmanın yokluğunu şimdilik bir yana bırakarak, ikincisine bakalım. Salgın boyunca kapitalist hükümetler, toplumda birikmiş zenginliklerin ezici bölümünü tekelinde tutan bankaların ve tekelci şirketlerin varlıklarına hiçbir biçimde dokunmadıkları gibi, sınırlı kamu kaynaklarından aslan payını da bizzat onların hizmetine sunmak yoluna gittiler. Covid-19'a karşı önlemler çerçevesinde gürültülü biçimde açıklanan sözde "paket"lerin her yerde (özellikle de Türkiye'de!) gerçek anlamı ve işlevi bu oldu. Büyük ve son derece tehlikeli bir salgın karşısında bile, toplumu savunma sorumluluğuna herşeyden önce banka ve tekelci şirketlerin savunulması, öncelikle onların güç ve çıkarlarının korunması üzerinden bakabilen bir kapitalist düzen gerçeği ile yüz yüzeyiz.

VI

Aynı tutum kendini "normal"e dönüş politikaları üzerinden de gösterdi. Hemen her ülkede hükümetlerin bu konudaki politikasını belirleyen de tekellerin çıkar ve tercihleri oldu. Salgının seyri ve muhtemel başka etkileri hala belirsizliğini koruyorken, özellikle üretim ve ticari alanlarda "normal"e dönüş aceleciliğinin gerisinde bu var. Hayatın "normal"e dönmesi, tekeller için sermaye birikim sürecinin yeniden eski formatına dönmesi anlamına geliyor. Salgına karşı zorunlu önlemler, bu çarkı geçici olarak

zayıflatmakla kalmıyor, tekellerin gerçekte kendilerine ait saydıkları kamu bütçesinden toplum için bazı paylar ayrılmasını da gerektiriyordu. Kapitalist tekeller içinse bu bir "israf" demekti. (Özellikle Türkiye'de bunun ibret verici örnekleri yaşandı. Sokağa çıkma yasaklarının yalnızca hafta sonlarına ya da bayram tatillerine denk getirilmesi bunun bir ifadesiydi. Zira bu sınırlarda bir sokağa çıkma yasağının kamu bütçesine getirebileceği özel bir yük yoktu!)

Teknolojik gelişmenin ve zenginlik birikiminin bugünkü gelişim düzeyinde, hiç değilse az çok gelişmiş ülkelerde, değil haftalar, aylar boyunca bile zorunlu olanlar (beslenme, temizlik, sağlık, ısınma, aydınlanma, taşımacılık vb.) dışında tüm öteki üretim alan ya da dallarında hayatın durmasının normalde toplum yaşamını fazlaca etkilememesi beklenir. Birikmiş zenginlikler ve olanaklar, toplumun yaşamını asgari ihtiyaçlar çerçevesinde aylar boyunca idame ettirebilmesine pekala fazlasıyla yeter. Bu arada hem insanlar hem doğa nefes almak olanağı bulur, bir nebze olsun dinlenir, bir ölçüde olsun tazelenir, yeni güç toplar...

Ama hayır, bu bugünkü sistem içinde olmaz, olamaz! Bu kapitalist toplum düzeninin doğasına aykırıdır. Bunun olabilmesi için, temel üretim araçlarının ve birikmiş zenginliklerin tüm topluma ait olması gerekir. Öldürücü sorun şu ki, kapitalist sistemde sözkonusu zenginlikler yalnızca asalak bir azınlığın elinde, mengeneden tekelindedir. Bu azınlık, birikmiş zenginliği toplumun hizmetine vermediği ve doğası gereği veremeyeceği için de, bir an önce "normal yaşam"a dönmek, yani salgına karşı önlemleri hızla gevşetmek, tüm hükümetler tarafından peş peşe gündeme getirildi, getiriliyor. Sistem için "normale dönmek", sömürüye dayalı sermaye birikim süreci çarklarını dizginsizce serbest bırakmak anlamına geliyor.

Bunun yalnızca salgının yeni dalgalar halinde büyümesine yol açmasından, böylece toplumlara çok daha ağır bedellere mal olmasından korkulmaktadır ki, büyük ihtimalle olacak olan da budur. (Nitekim kapitalist hükümetler şimdiden toplumları bir "ikinci dalga"ya alıştırma çabası içindeler). Ama sermayenin sömürü ve birikim çarkı, bu çarkların tekeller ve devletler arasında dişe diş bir rekabet içinde, dolayısıyla birbirleri karşısında üstünlük elde etmek üzere kıyasıya dönmesi ihtiyacı, kapitalist hükümetleri "normal"e dönme kumarında da birbirleriyle yarışa yöneltebilmektedir.

VII

Kapitalist ekonominin temel işleyiş yasası artı-değer sömürüsü, buna dayalı sürekli sermaye birikimidir. İnsan ihtiyaçları burada yalnızca bir araçtır; amaca hizmet ettiği, yani yeterince kârlı olduğu sürece bir anlam taşır. Kârlılığını yitirdiğinde anlamını da yitirir. Bu durumda sermaye, iş görmekte olduğu alandaki insan ihtiyaçlarına aldırmayarak, daha kârlı bulduğu yeni alanlara yönelir. Sosyalizm içinse aslolan toplumun temel maddi ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Temel insan ihtiyaçlarının karşılanmasına dayalı sosyalist bir ekonomide insanın insan tarafından sömürüsü olmadığı gibi, azami kar hırsının ve piyasa mekanizmalarının güdülediği doğanın kuralsızca ve ölçüsüzce yağması da yoktur.

Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki temel ilkesel fark, kendini toplum sağlığı sorunlarına yaklaşımda da gösterir. Kapitalizm, kronik biçimde ürettiği toplumsal sorunlar ile insan sağlığını sürekli biçimde bozar. Böylece doğan sağlık sorunlarını ise kendisi için son derece kârlı bir sömürü alanı olarak kullanır. Kapitalist düzende bakım ve iyileştirme hizmetleri, tıbbi yatırım ve araştırmalar, silah sanayi denli kârlı bir sektör olan ilaç üretimi, tüm bunların belirleyici ilkesi, tüm öteki sanayi ve hizmet kollarında olduğu gibi, azami ölçüde kârlılıktır. Sömürüye, kâra ve piyasaya dayalı bir ekonomik mantık ve işleyiş içinde başka türlü de olamaz.

Temel üretim araçlarını ve birikmiş zenginlikleri topluma maleden ve toplum

ihtiyaçlarına dayalı bir planlama ile piyasa anarşisine son veren sosyalizm içinse aslolan toplumun sağlığıdır. Sosyalizmde insan sağlığı ilke olarak kamusal bir sorumluluk alanıdır. Toplumsal devrim burjuva sınıf düzenini yıkarak, böylece toplum sağlığını kronik biçimde çok yönlü olarak bozan toplumsal zemine de öldürücü darbeyi vurmuş olur. Sermayenin elinde ya da denetimindeki tüm sağlık kuruluşlarına ve ilaç fabrikalarına el koyarak işçilerin denetimine veren toplumsal devrim, daha ilk adımda herkese eşit, ücretsiz ve kaliteli bir sağlık hizmetine yönelir. Eldeki imkanları ve kaynakları bu doğrultuda seferber eder. Sosyalizmde insan sağlığı için koruyucu önlem ve hizmetler, kısaca "koruyucu hekimlik" dediğimiz ilke esastır. Çalışma ve yaşam koşullarını toplumun tümü için iyileştirme, toplumun maddi ve kültürel yaşam düzeyini sistemli çabalarla yükseltme kaygısı, buna dayalı politika, önlem ve uygulamalar, salgın ve hastalıkların toplumsal nedenlerini temelden ortadan kaldırabilmenin köklü ve kalıcı çözüm yoludur.

VIII

Çarlık Rusya'sından son derece geri bir toplumsal-kültürel miras devralan, daha bir de üç yıllık emperyalist savaşın ardından dört yıllık iç savaşın yarattığı ağır yıkımla yüz yüze kalan Sovyet iktidarı, tüm elverişsiz koşullara rağmen daha ilk adımında toplum sağlığına ilişkin sosyalist ilke ve esaslara göre hareket etti. Muzaffer devrimin daha ilk haftasında tüm ücretli emekçiler için "Tam Sosyal Sigorta" getirildi. İşçi sınıfı ve emekçilerin genel sağlığı için hayati önemde bir konu olan azami işgünü, gelişmiş Avrupa'nın tümünden önce 8 saate indirildi (devrimin onuncu yılında ise 7 saate indirilecekti). Devrimin henüz ilk yarıyılı ancak dolmuşken, dünya tarihinde ilk kez olarak toplum sağlığını iş edinecek Sağlık Bakanlığı kuruldu. İç savaşın tüm şiddetiyle sürdüğü o günlerde salgın hastalıklara (kolera, tifüs, İspanyol gribi, frengi vb.) karşı sistemli mücadele gündeme alındı.

Mart 1919'da yenilenen parti programında, bu tür önlemlerin doğası gereği burjuva düzen koşullarında uygulanamaz olduğunun da altı çizilerek, halk sağlığı alanında koruyucu ve önleyici politikaların belirleyici önemi vurgulandı: *"Rusya Komünist Partisi (Bolşevik), halk sağlığının korunmasına yönelik faaliyetlerinin temelinde, her şeyden önce hastalıkların gelişimini önlemeye yönelik geniş koruyucu ve önleyici önlemlerin uygulanmasına inanmaktadır."* Bu yaklaşımın bir gereği olarak, daha 1920'li yıllarda sağlık bütçesinin yarısında fazlası koruyucu önlem ve hizmetlere ayrıldı.

Herkes için *"parasız tıbbi bakım ve tedavinin sağlanmasının"* temel bir hak olarak kayıt altına alındığı yeni parti programında, çevrenin korunmasına ilişkin şu çok önemli hususa da yer verildi: *"Kamuya açık bütün yerlerde sağlık koşullarının iyileştirilmesi; toprağın, suyun ve havanın korunması..."*

Ekim Devrimi'nin ürünü Sovyet iktidarı, Avrupa'da çevreci akımların doğmasından ve çevreciliğin bir tür moda akım halini almasından altmış küsur yıl önce, "*toprağın, suyun ve havanın korunmasını"* program hedefi olarak ortaya koyuyordu. Bu amaç ve hedefin bir gereği olarak sanayi bölgelerinin yerleşim yerlerinin uzağında kurulması esası kabul edildi ve genel bir kural olarak uygulandı. Kentsel altyapının kurulması ve kentin korunması bu bakış açısıyla ele alındı.

Geri toplumsal-kültürel koşulların ötesinde, eski toplumdan daha bir de savaş ve iç savaşın çok ağır yıkıntısını devralan Sovyet ülkesinde ve daha 1920'li yıllarda, bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı mücadelede çok büyük başarılar elde edildi. Çalışma ve yaşam koşulları ile toplum sağlığı arasındaki kopmaz bağı gözönünde bulundurmak, Sovyetler Birliği'nde izlenen sağlık politikalarının temeliydi. Bu çerçevede, emeğin korunmasına, bunun bir parçası olarak fabrika ve atölyelerde çalışma koşullarının iyileştirilmesine, toplumsal beslenmenin bilimsel ve hijyenik temel-

de düzenlenmesine, başta konut sorunu olmak üzere emekçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine, sağlığa uygun bir kentsel altyapının kurulmasına yönelik sistemli çabalar, yanısıra çocuk sağlığına ve toplum düzeyinde kitle sporuna verilen çok özel önem, tüm bunlar birarada, toplum sağlığı alanındaki başarıların sağlam zeminini oluşturdu.

Kapitalist ülkelerde olduğu gibi iyileştirilmek üzere sağlık merkezlerinde hasta beklenmedi, önleyici ve koruyucu sağlık hizmetleri en ücra yerlere kadar bizzat halkın ayağına götürüldü. Hekimler, işçilerin rutin muayenelerinin yanı sıra, çalışma ortamının sağlık ve güvenlik bakımından denetimi çalışmalarına bizzat katılmak durumundaydılar. Sanayi kuruluşlarının işçi sağlığı ve güvenliği yönünden devlet ve sendika müfettişleri tarafından düzenli biçimde denetlenmesi, zorunlu kılınan uygulamalardan bir ötekiydi.

Özetle hastalık üreten toplumsal ve doğal zemininin kurutulması, Sovyet sağlık politikasının temel önemde ilkesel yaklaşımı oldu.

IX

Ekim Devrimi'ne kadar toplum sağlığına kamusal bir sorumluluk alanı olarak yaklaşmak kapitalist dünyaya tümüyle yabancıydı. Sovyetler Birliği'nin bu alandaki yaklaşım ve başarılarının zaman içinde kapitalist dünyayı şu veya bu ölçüde etkilemesi ise kaçınılmazdı. Fakat bu basıncın sözü edilebilir bazı ilk sonuçlarını vermesi için ikinci emperyalist dünya savaşı sonrasını beklemek gerekecekti. Savaş sonrasında kapitalist ekonomideki genişleme döneminin de sağladığı elverişli konjonktürde, Sovyetler Birliği örneğinin dolaysız basıncı altında ve elbette zorlu toplumsal mücadelelerin bir sonucu olarak, bir dizi kapitalist ülkede halk sağlığı sorununun kamusal bir sorumluluk alanı sayılması kabul gördü. Devrimci işçi hareketini güçten düşürmek, böylece toplumsal devrim tehdidini zayıflatmak üzere ve özellikle sosyal-demokrat hükümetler döneminde, başka bazı toplumsal sorunlar yanında halk sağlığı alanında önemli reformlar gerçekleştirildi. "Sosyal refah devleti" iddiası bunun sonucu olarak ortaya atıldı ve bir parça inandırıcı olabildi.

Fakat savaş sonrası döneminin iktisadi genişleme dönemi yerini hala da aşılamayan küresel ekonomik bunalıma bırakır bırakmaz, ki bu dünyada devrim dalgasının hızla geri çekildiği 1980'lerin başına denk gelir, "sosyal refah devleti" olmakla övünenler de dahil olmak üzere, tüm kapitalist dünyada emekçilerin iktisadi-toplumsal kazanımlarına karşı genel bir saldırı gündeme getirildi. Doğal olarak sağlık alanı da bundan payını gereğince aldı. '90'lı yıllara dönülürken, yani tam da Ekim Devrimi'nin açtığı çığır içinde yaratılmış toplumsal-siyasal mevzilerin biçimsel varlığının da son bulmasıyla birlikte, bu saldırılara yeni boyutlar eklendi. Bunun bir parçası olarak halk sağlığı sorunu da büyük ölçüde sermayenin ayrıcalıklı bir yatırım ve sömürü alanı haline getirildi. Artık kamusal sorumluluk değil fakat serbest piyasa egemendi.

Ekim, işçi sınıfının ve emekçilerin kazanımlarına karşı neo-liberal saldırının artık emperyalist metropollerde de gemi azıya aldığı bir sırada, Mart 2005'te, kapsamlı bir başyazı yayınladı (Sayı: 241). ***"Sosyal Devlet"in ve Sosyal Barışın Sonu*** başlıklı bu yazının nispeten geniş bir bölümünü ***Ekim***'in bu sayısında yeniden sunuyoruz. Dayandığı temel fikre uygun farklı bir başlık altında: ***150 Yılın Aynasında Devrim-Reform Diyalektiği.*** (Metnin tamamına ***tkip.org*** sitesinden ya da ***Parti Değerlendirmeleri- 2*** kitabından ulaşılabilir...)

Aşağıdaki pasajları sözünü ettiğimiz başyazıdan aktarıyoruz:

"Genel planda ele alındığında işçi sınıfının ve emekçilerin kapitalist sistem içindeki iktisadi, sosyal ve siyasal kazanımları, hiç de kolayından burjuvazinin bir ihsanı değil, fakat uzun onyılları bulan zorlu sınıf mücadelelerinin ürünü olmuşlardır. Bu tarihsel gerçek sermayenin bugünkü saldırılarına ilişkin hemen her ilerici-

devrimci değerlendirmede haklı olarak dile getirilmektedir. Fakat bu çerçevede altı özel olarak çizilmesi gereken temel önemde bir nokta, gerek bu kazanımların geçmişte elde edilmesinin ve gerekse de aynı kazanımların bugün yitirilmesinin dünya ölçüsündeki sınıf mücadelesinin genel durumuyla kopmaz ilişkisidir. Gelişmiş kapitalist ülkeler sözkonusu olduğunda özellikle geçerli olan bu olgu, tam da bu ülkelerdeki kazanımların en ölçüsüz saldırılara konu olduğu bugün her zamankinden daha çok gözönünde bulundurulmalıdır.

"Dünya ölçüsünde sosyalizm güçlü ve prestijli bir akım iken, devrimci sınıf mücadeleleri dünyanın dört bir yanında çeşitli biçimleriyle sürüyorken, bunun önemli yansımalarından biri olarak ön saflarını komünistlerin tuttuğu uluslararası devrimci işçi hareketi güçlü ve örgütleyken, metropol ülkelerin emperyalist burjuvazisi kendi ülkesindeki işçilerin sınırlı mücadelelerini bile, onları tatmin edecek ve yatıştıracak, böylece sisteme bağlayacak tavizlerle karşılama yoluna gidebilmiş, gitmek zorunda kalmıştı. Savaşı izleyen birkaç onyılın kapitalist büyüme dönemi (ve bu dönemin keynesyen ekonomik politikaları) bunu ayrıca kolaylaştırmış olsa bile, kurumlaşan ve "sosyal devlet" olarak devrim ve sosyalizme karşı bir savunma siperi haline getirilen iktisadi ve sosyal reformların gerisinde, temelde bu, yani dünya devrim sürecinin dolaysız basıncı vardı. Bağımlı ülkelerde yaygın biçimde gericilik, beyaz terör ve faşist diktatörlük rejimleri ile karşılanan bu basınç, metropol ülkelerde iktisadi-sosyal tavizler/reformlarla çelişkilerin yumuşatılması, böylece emekçilerin yatıştırılması yoluyla göğüslenmişti.

"Buradan bakıldığında işçi sınıfı ve emekçilerin metropol ülkelerdeki kazanımları dar anlamda her bir ülkenin kendi işçi ve emekçilerinin verdikleri ulusal mücadelelerin ürünü olmaktan çok, büyük ölçüde dünya ölçüsündeki devrimci sürecin yan ürünleriydiler. Buna elbette her bir ülkenin kendi içindeki sınıf mücadeleleri de dahildi, ama tayin edici çerçeve uluslararası çapta, yani dünya ölçüsünde oluşmaktaydı. Dolayısıyla burada sözkonusu olan, devrim-reform diyalektiğinin uluslararası düzlemdeki işleyişi ve sonuçları idi. Sosyalizme yönelen toplumlardan ve etkili sosyal ve siyasal mücadelelere sahne olan bağımlı ülkelerden gelen basınç, gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının örgütlü basıncı ile de birleşince, sosyal tavizler vermek ve giderek bunu bir politika ("sosyal devlet") olarak da benimsemek, hele de kapitalist genişleme konjonktürü bunu kolaylaştırıyorsa, batılı burjuvazi için tutulabilecek en uygun yol olmuştu.

"'70'li yılların ortasında patlak veren ve hala da aşılamayan yeni ekonomik bunalımla birlikte bu yolun sonuna gelinmiş oldu. Emperyalist burjuvazinin '80'li yıllarla birlikte başlayan neo-liberal saldırısı bunun ifadesi ve ilanıydı. Neo-liberal saldırının anlamı işçi sınıfının ve emekçilerin sosyal kazanımlarının sistematik biçimde gasp edilmesinden başka bir şey değildi.

"Aynı yıllar dünyada devrim dalgasının düşmesi ve gerçekte ne olduğundan bağımsız olarak, sosyalizm alternatifini simgeleyen 'Doğu Bloku'ndaki bunalımın ağırlaşmasıyla karakterize olmaktaydı. '80'lı yılların sonunda bu blokun dağılmasına varan tarihi önemdeki bu gelişmeler, gündemdeki neo-liberal saldırıyı ayrıca kolaylaştırıyordu. '89 çöküşü ile bunu izleyen uluslararası gericilik dalgası ortamında devrim ve sosyalizm akımının tümden güçsüz duruma düşmesinden sonra ise, uluslararası sermayenin kapsamlı saldırısı karşısında ortada neredeyse hiçbir engel kalmadı. Ortada bir engel kalmadığı gibi, tam da bu aynı gelişmelerin bir sonucu olarak kapitalist dünyadaki iç çelişmelerin önünün açılması ve bunun bir parçası olarak iktisadi rekabetin iyice şiddetlenmesi, beraberinde sosyal saldırının da şiddetlendirilmesini getirmiş oldu."

"Böylece uluslararası devrimci dalganın yükselişiyle karakterize olan ortamda

verilen tavizler, bu dalganın kırıldığı tarihi koşullarda bir bir geri alınmaya başlandı. Zamanında devrimci sürecin yan ürünü reformlar olarak kazanılanlar, artık karşı-devrimci sürecin ürünü 'reform' politikalarıyla kısıtlanmakta ya da tümden gasp edilmekteydi. Bugün hala da bu sürecin içindeyiz ve saldırıların günden güne ağırlaşarak sürdüğünü görüyoruz..."

Özetle 20. yüzyılın ikinci yarısında kapitalist dünyanın zengin metropollerini belli sınırlarda "terbiye" eden, bir dizi toplumsal, siyasal ve kültürel kazanımın önünü açan, bunun bir parçası olarak da halk sağlığının şu veya bu ölçüde kamusal bir sorumluluk alanı olarak ele alınmasını sağlayan, tam da Ekim Devrimi'nin açtığı çığır içindeki gelişmelerin toplam basıncıydı. Bu basınç ortadan kalkar kalkmaz, elde edilen kazanmalar ya da zorunlu olarak verilen tavizler, son kırk yılın karşı saldırısıyla önemli ölçüde geri alındı. Bugün bu geri alma süreci hala da hız kesmeden devam etmektedir.

Covid-19 salgını, bu karşı saldırının sağlık alanındaki sonuçlarının ne anlama geldiğini dünya ölçüsünde göstermiş oldu. İnsanlığın karşı karşıya kaldığı bu küresel felaket, kapitalist dünyada sağlık sisteminin ne durumda olduğunu, en gelişmiş kapitalist metropoller üzerinden ibret verici biçimde ortaya koydu. Neo-liberal acımasızlığın son kırk yılda kamu sağlığı sistemini nasıl çökertmiş olduğu açığa çıktı. Tüm diğer kamusal hizmetler gibi sağlık hizmetlerinin de metalaştırılmasının, sömürü ve soygun alanı haline getirilmesinin nelere yol açabileceği, gündemdeki küresel salgın üzerinden somut olarak görülmüş oldu.

İnsanlık, elbette özellikle emekçiler ve ezilenler dünyası, hele de emperyalist metropollerin işçi sınıfı, Ekim Devrimi'nin açtığı çığıra, en elverişsiz tarihi-toplumsal koşullarda ve acımasız bir kuşatma altında gerçekleşmiş sosyalizmin o kusurlu biçimine bile, ne çok şey borçlu olduğunu zaman içinde çok daha iyi anlayacaktır.

X

Pandemi başlayalı beri sonrasına ilişkin olarak çeşitli türden görüşler ortaya konulmaktadır. Bilimsel ölçütlerin elverdiği sınırlar içinde kestirimde bulunmaya dayalı olanlar dışında bu görüşler spekülasyondan öte bir değer taşımamaktadır. Ağırlık merkezi oluşturan ülke ya da bölgeler değişse de pandemi hala dünya ölçüsünde etkisini sürdürmektedir ve bunun nereye varabileceğini kestirmek de şu an için olanaklı değildir. Emperyalist ekonomi ve finans kuruluşları bile kendi tahminlerini ortaya koyarlarken bunu "ikinci bir dalga olması durumunda" kaydıyla birlikte yapmakta, bu ikinci ihtimali gözeterek tümüyle başka tahminler sıralamaktadırlar. Bunun kendisi durumun halen belirsizliğini koruduğunun bir göstergesidir.

Bugünden kesin olan, pandeminin kapitalist sistemin yapısal zaaflarını ortaya çıkarması, küresel salgınla etkin mücadelede güçsüzlüğünü ve yeteneksizliğini gözler önüne sermesidir. Bunun sınıflar mücadelesi için tam hangi sonuçları doğurabileceğini bugünden kestirmeyiz. Ama sisteme temel karakterini veren başlıca çelişmelerin daha da keskinleşeceğini bugünden öngörebiliriz. Nitekim bunun işaretleri günden güne çoğalmaktadır.

Gündelik hayatın sınırlandırılmasına ilişkin pandemi önlemlerinden hareketle, özellikle bazı kültürlü küçük-burjuva çevrelerde, bundan böyle sistemin insanların hayatlarını nasıl denetim altına alabileceği, kitleleri sürüleştirip nasıl kolayca yönlendirebileceği üzerine karamsar spekülasyonlar yapılıyordu. Ama ABD'deki bir polis cinayeti bile bizzat bu ülkede, hemen ardından tüm dünyada birikmiş öfkeyi açığa çıkararak ve sürmekte olan salgın koşullarına rağmen geniş kalabalıklar halinde sokağa taşırarak, bu türden spekülasyonların yersizliğini göstermeye yetti. Pandemiden önce, üstelik daha geçen sonbaharda dünya ölçüsünde milyonlarca insan haftalar boyu sokaklarda ve meydanlardaydı. Bunu

pandemi günlerinde görmüş olduk ve pandemiden sonra da göreceğimize kesin gözüyle bakabiliriz. Küresel düzeydeki her yeni önemli gelişme, sistemin tükenmekte olduğunu, emekçi kitlelere ve özellikle de gençliğe güven ve umut vermediğini ve en önemlisi, bu durumun hiç de çaresizce sineye çekilmeyeceğini gösteriyor. (Uzun yıllardır Fransız liberal solunun kürsüsü olan bir yayın organında, tam da şu günlerde, "sınıf mücadelesinin geri dönüşü" üzerine uzun incelemelerin yayınlanması ve son kırk yıldır "sınıfların ve sınıf mücadelesinin artık bittiği" üzerine söz söyleyen, yeni teoriler geliştiren, kitaplar çıkaran sözde ünlü filozof ve düşünürlerle inceden inceye alay edilmesi dikkate değer bir işarettir).

Pandemi başladığında beri ve sürecin seyrine paralel olarak, emperyalist ekonomi ve finans kuruluşları tüm dünyayı sarsan bu büyük salgının ekonomik ve sosyal faturası üzerine birbirini izleyen tahminlerde bulunmaktadır, oluşacak muhtemel tablo üzerine birbirinden karamsar görüşler ileri sürmektedirler. Dünya ölçüsünde büyük bir ekonomik daralmadan, yüzmilyonlarca tam zamanlı işçinin işini yitirmesinden, 1.6 milyar kayıt dışı çalışanın gelir kaynaklarından yoksun kalarak sefalete düşmesinden, her ülkede binlerce, onbinlerce küçük ve orta ölçekli şirketin batmasından, büyük bir borç krizinin patlak vermesinden vb. söz etmektedirler. Tüm bu tahminler, ne denli isabetli olduklarından bağımsız olarak, dünya ölçüsünde sermayenin emeğe karşı gündeme getireceği geniş çaplı bir saldırısının hem habercisi hem de şimdiden rasyonalize edilerek meşrulaştırılması olarak görülmelidirler.

Görünürde bunun nedeni Covid-19 salgınının ekonomide yarattığı yıkıcı koşullardır. Oysa gerçekte sözkonusu olan bir kez daha kapitalist dünya sisteminin akıl ve insanlık dışı doğasıdır. Günümüz dünyasında çok ileri düzeyde gelişmiş üretim araçları, her ülkede organize bir üretim ve hizmet aygıtı, dünyanın toplamında birikmiş muazzam zenginlikler var. Bütün bunlara rağmen, bir salgının mal ve hizmet üretiminde ve dolaşımında yarattığı geçici bir daralma, nasıl olur da yüzmilyonlarca insanın işsiz kalmasına ve milyarlarcasının da yoksullaşmasına neden olabilir? Yanıt bir kez daha ve basitçe, üretim araçları ve birikmiş zenginlikler üzerindeki sermaye tekeli, kapitalist düzen altında ekonominin ve ticaretin buna göre şekillenen kendine özgü işleyiş mantığıdır.

Bu açık gerçeğe rağmen, tüm ülkelerde sermaye sınıfının, salgının kapitalist ekonomiye etkilerini işçi sınıfına ve emekçilere fatura etmeye yöneleceğine kesin gözüyle bakabiliriz. Bu ise sistemin temel çelişmelerinden biri olan emek-sermaye çelişkisinin kaçınılmaz biçimde daha da keskinleşmesi sonucunu doğuracaktır. Bunun sınıflar mücadelesi planında hangi sonuçlar doğurabileceğini ise, her ülkede ve genel olarak dünyada bir dizi karmaşık etkene sıkı sıkıya bağlı bu süreci ancak yaşayarak görebileceğiz.

Benzer nedenlerden dolayı önümüzdeki dönemde emperyalizm ve ezilen halklar arasındaki çelişme de yeni bir düzeyde keskinleşecektir. Zira her bir ülkede işçi sınıfına ve emekçilere ödetilecek çok yönlü faturayı, dünya genelinde emperyalist güç odaklarınca güçsüz ülkelere ve dolayısıyla ezilen halklara dayatılacak politikalar tamamlayacaktır. Halklar yalnızca iktisadi ve sosyal saldırıların değil, siyasal ve kültürel gericiliğin, emperyalist saldırganlık ve savaşların yaratacağı yeni yıkımların sonuçlarıyla da yüz yüze kalacaklardır.

Sistemin bir başka temel önemde çelişmesi olan emperyalistler arası çelişkinin pandemi sonrası tablosu ise bugünden gözler önündedir. Başlıca emperyalist güç odakları arasındaki çekişme ve gerginlikler, pandemiyle birlikte yeni boyutlar kazanmış durumda. Özellikle Amerikan emperyalizmi, pandemi vesilesiyle Çin'i özel bir hedef haline getirerek, ilişkileri gerdikçe germektedir. Avrupalı emperyalistlerin yanısıra uzak doğuda öteki bazı ülkeleri de yanına alarak Çin'i kuşatmaya, sermaye

kaçışlarını özendirerek ekonomisini zayıflatmaya çalışmaktadır.

Tüm dünyanın kanıksama içinde izlediği bu gelişme, gerçekte kapitalist dünya sisteminin bir başka temel önemde yapısal gerçeğini ortaya koymaktadır. Adı üzerinde, küresel düzeydeki salgınla birlikte tüm insanlık ortak bir felaketle yüz yüzedir. Normal olarak böyle bir ortak felaket karşısında, küresel düzeyde yakın işbirliği ve sıkı bir dayanışma beklenir. Oysa kapitalizm koşullarında bu olanaksızdır, pandemi döneminin bir kez daha ve tüm açıklığı ile göstermiş bulunduğu gibi.

Küresel salgın döneminde, kapitalist dünyada ülkeler arası destek ve dayanışma bir yana, her bir kapitalist hükümet kendi hükümranlık alanını kurtarmaya bakmış, dahası her biri rezalet ölçüsünde bencilce hesaplar içinde hareket etmiştir. Bencillik, rekabet, çekişme, güvensizlik, düşmanlık, birbirinin ayağını kaydırma, birbirine göre üstünlük sağlama vb., kapitalist dünya sisteminin, onun oluşturduğu devletler topluluğunun küresel salgın gerçeği üzerinden bir kez daha tescil edilen gerçek karakteri bu olmuştur.

XI

İnsanlığın karşı karşıya kaldığı küresel sorunlara küresel çözümler, halklar arası kardeşçe işbirliği, dayanışma ve giderek bütünleşme, çevrenin ve doğanın korunması, tüm bunlar ancak kapitalist dünya sisteminin aşılması ölçüsünde olanaklıdır. Çıkış ve çözüm, devrimci enternasyonalizmden ve dünya devriminden geçmektedir. Pandemi üzerinden bir kez daha netleşen temel önemde ama sade gerçek budur.

Bugünkü dünya tablosu üzerinden bu zor, uzak ve belirsiz bir hedef olarak görünüyor. Ama bu yalnızca görünüşte böyledir.
Bir polis cinayetinin bile bir dizi ülkede büyük kalabalıkları ayağa kaldırabilmesi, günümüz dünyasının bir başka temel önemde gerçeğidir. Irkçılığa karşı öfke gibi görünen bu ayağa kalkışın gerisindeki sosyal nedenleri ve dolayısıyla sınıfsal dinamikleri görememek için kör olmak gerekir.

Küresel salgının bir kez daha netleştirdiği temel önemde başka gerçekler de var. Günümüz dünyasında toplumu sırtında taşıyanın işçi sınıfı olduğunun en kör gözlerce bile görülebilir hale gelmesi gerçeği örneğin. Pandemi döneminde çok şey durdu, ama temel insani ihtiyaçlara yönelik mal ve hizmet üretimi durmadı. Bunu gerçekleştiren ise her zamanki gibi her ülkenin işçi sınıflarıydı. Pandemi döneminde bir dizi şeyden vazgeçilebildi. Ama zorunlu yaşam ve geçim araçları ile temel hizmetlerden bir an olsun vazgeçilemedi. Bunların tümü de doğal olarak maddi üretim ve çalışma süreci içinde karşılandılar. Ve her ülkede bunu sağlayan işçi sınıfıydı. Modern toplumu ve yaşamı sırtlayan sınıf...

Bu sınıf geçen yüzyılın ikinci onyılında, Rusya'da, yeni bir dünyanın kapılarını araladı. Düşünülebilecek en elverişsiz uluslararası koşullarda, acımasız bir yıkıcı kuşatma altında ve son derece geri bir toplumsal-kültürel mirasla işe başladı. Buna rağmen kısa zamanda ve bir dizi alanda, insanlığa yepyeni örnekler sundu. Bunun kamu sağlığı ve özel olarak pandemi üzerinden anlamına işaret etmiş bulunuyoruz. Yalnızca konumuz sınırlarında ve yalnızca bununla sınırlı bir örnek olarak.

Bu sınıf fiziki toplumsal varlığıyla günümüz dünyasında her zamankinden daha yaygın ve daha kalabalıktır. Ve pandeminin bir kez daha gösterdiği gibi, toplum yaşamının ana ekseni olarak en vazgeçilmez güçtür. Küresel salgınlara karşı olduğu kadar kapitalizmin ürettiği her türden küresel soruna köklü ve kalıcı çözüm de, bu sınıfın yeni bir dünyanın kapısını yeniden aralayabilmesine sıkı sıkıya bağlıdır.

O halde ne edip edip, bu sınıfın kendi tarihsel devrimci rolünü başarıyla oynayabilecek bir toplumsal-siyasal güç haline gelebilmesi için çalışmalıyız. Pandeminin bize bir kez daha derinden hissettirdiği en acil, en öncelikli, en tayin edici devrimci görev budur.

EKİM

150 yılın aynasında devrim-reform diyalektiği

*Kapitalist dünyayı sarsan pandemi gündemine iyi oturduğu inancıyla, **Ekim**'in Mart 2005 tarihli **"Sosyal Devlet"in ve Sosyal Barışın Sonu** başlıklı başyazısından geniş bir bölümü farklı bir başlık altında yeniden sunuyoruz. Metnin tamamına **tkip.org** sitesinden ya da **Parti Değerlendirmeleri- 2** kitabından (Eksen Yayıncılık, s.318-339) ulaşılabilir…*

(...) Onyıllardır etkili bir ideolojik silah ve pratik dayanak olarak iş gören "refah toplumu"nun ve "sosyal devlet"in temelleri çatırdamakta, dolayısıyla bunun olanaklı kıldığı "sosyal barış" da geride kalmaktadır. Ve bu, tam da burjuvazi cephesinde sonu gelmez bir biçimde gündeme getirilen sosyal saldırılar nedeniyle böyle olmaktadır. Burjuvazi kendi düzeninin onyılları bulan istikrarını adete kendi eliyle yıkmaktadır.

Elbette bu nedensiz değildir, burjuvazinin budalalığının ürünü hiç değildir. Kapitalist dünyada işlerin bugünkü seyri, sermayenin emeğe karşı bu haçlı seferini adeta bir zorunluluk olarak dayatmaktadır. Kapitalist ekonominin ve rekabetin bugünkü durumu, emekçilerin sosyal haklarını sistem için (bizzat sistem sözcülerinin ifadesiyle) artık bir "ayak bağı", bir "taşınmaz yük" haline getirmiş bulunmaktadır. Dün sosyalizm tehdidi karşısında "sosyal devlet" ile övünen emperyalist ülkeler burjuvazisi, bugün artık onu kapitalist ekonominin sırtındaki "sosyal kambur" görmekte; ekonominin gelişme dinamizmini ve rekabet gücünü sınırlayan "ayak bağı" saymakta; silahlanma, nüfuz mücadeleleri, devletin tahkimatı ve tekellere teşvik için kullandığı devlet bütçesi için "taşınmaz yük" kabul etmektedir. Kapsamlı ve süreklilik kazanmış saldırılarla sözkonusu "ayak bağları" çözülmekte, "taşınmaz yük"ler burjuva devletinin sırtından atılmaktadır.

Özetle; dünya çapında sermayenin emeğe çok yönlü saldırısı artık genel bir nitelik taşımaktadır, bağımlı ülkeleri olduğu kadar emperyalist ülkeleri de kapsamaktadır. Saldırının kapsamı ve dozu farklılaşmakla birlikte esası aynıdır, ekonomik ve sosyal yaşamın benzer alanlarında benzer sonuçlara yolaçmaktadır. Bu saldırıların bağımlı ülkelerdeki kapsamını, şiddetini ve onyıllardır süregelen ağır ve acılı sonuçlarını biliyoruz. Fakat artık belli bir süreden beridir bizzat en zengin kapitalist metropollerde de, işçi sınıfının ve emekçilerin uzun yıllar boyunca tartışılmaz ve dokunulmaz kabul edilen kazanımları da aynı saldırının hedefi durumundadır. İşsizlik, sağlık ve emeklilik sigortalarında açılan büyük gediklerden çalışma saatlerinin yeniden uzatılmasına yönelik çabalara, ücretlerin sistemli biçimde ve sürekli olarak düşürülmesinden esneklik adı altında iş yaşamının alabildiğine keyfi kurallara bağlanmasına kadar bir dizi alanda kendini göstermektedir bu saldırılar. Saldırılardaki kapsam ve pervasızlık, bunun önümüzdeki yıllarda yeni düzeylere ulaşarak süreceği konusunda tereddütte yer bırakmamaktadır.

(...)

Düne kadar gelir uçurumu, zenginin daha çok zenginleşmesi ve fakirin daha çok fakirleşmesi denilen olgu, daha çok sistemin bağımlı ülkeler kategorisine özgü sayılırdı. Son 20-25 yıldan, özellikle de son on yıldan beridir bu artık emperyalist metropollerde de belirgin bir hal almıştır. Emekçi yalnızca düne kadar hep olduğu gibi nispi değil, fakat artık mutlak anlamda da sürekli yoksullaşmaktadır. Tekellerin katlanan kârlarına işçilerin büyüyen yoksullaşması eşlik etmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında Marksizm bayrağı altında siyaset sahnesine çıkan Avrupa sosyal-demokrasisi, 20. yüzyıla dönüldüğünde, işçilerin mücadeleyle elde edilmiş kısmı kazanımlarına dayanarak Marks'ın kutuplaşma teorisinin artık geçerliliğini yitirdiğini iddia etmiş, böylece burjuvazinin safına katılarak bildiğimiz şekliyle bir tarihi ihanet akımına dönüşmüştü. Ama bugün aynı Avrupa'da, zorlu mücadelelerin ürünü bu tarihi kazanımlar günden güne tırpanlanmakta, işçinin mutlak yoksullaşması yıldan yıla büyüyen ve genelleşen sosyal kutuplaşma ile elele gitmektedir. Ve dahası, bu sonuçları yaratan sermaye saldırılarını, öteki burjuva partileriyle nöbetleşe olarak bizzat o aynı sosyal demokrasi hayata geçirmektedir.

(...)

Devrim-reform diyalektiğinin tersten kanıtlanması

Tekelci sermayenin emeğe bu saldırısı her yeni günde kapsam ve nitelik olarak şiddetlenerek sürecektir. Zira ilkin, emperyalist burjuvazi buna mecburdur ve ikinci olarak, bugün bu saldırılar için, daha doğrusu bunları başarıyla gerçekleştirmek için geçmişte kolayca hayal edemeyeceği tarihi olanaklara sahip olduğunu düşünmektedir.

Mecburdur diyoruz; zira ekonomik bunalım, bu bunalımın emekçilere fatura edilmesi; yine bunalımın gündeme getirdiği kapitalist ekonominin yeniden yapılandırılması ihtiyacı; dünya ölçüsünde günden güne şiddetlenen dişe diş ekonomik ve ticari rekabet; ve nihayet, ağır bir mali faturası da olabilen siyasal nüfuz mücadeleleri, bu mücadelelerin kışkırttığı silahlanma yarışı ve bunları tamamlayan öteki siyasi-askeri harcamalar, tümü birarada, emeğin ağır sömürüsünü gerektirmektedir. Bu ise bir yandan işçi sınıfı üzerindeki dolaysız kapitalist sömürünün (düşük ücretler, daha uzun çalışma saatleri, keyfi ve kuralsızca çalışma koşulları yoluyla) ağırlaştırılmasına, öte yandan ise artık "yük" kabul edilen bir dizi sosyal hak ve kazanımın "reform" adı altında sistemli biçimde kemirilmesine, kısıtlanmasına ya da giderek tümden gaspına yol açmaktadır.

Öte yandan burjuvazi, bu kapsamlı saldırı için uygun tarihi koşulların oluştuğuna, geçmişin farklı koşullarında işçi sınıfı ve emekçiler tarafından elde edilmiş hak ve kazanımları ortadan kaldırmak için bunun bulunmaz bir tarihi fırsat olduğuna da inanmakta, bu çerçevede saldırıları kolayca gerçekleştirilebilir olarak görmekte ve sonuçta pervasızca gereğini yapmaktadır. Kapsamı ve şiddeti günden güne artan saldırıların her yeni hamlesi ise ona bu konuda yanılmadığını göstermekte, böylece yeni saldırılar için onu daha da cesaretlendirmektedir. Son onbeş yıl içinde bu saldırıların yıldan yıla artarak ve yeni yeni alanları kapsayarak sürmesi de açıkça bunu göstermektedir.

Genel planda ele alındığında işçi sınıfının ve emekçilerin kapitalist sistem içindeki iktisadi, sosyal ve siyasal kazanımları, hiç de kolayından burjuvazinin bir ihsanı değil, fakat uzun onyılları bulan zorlu sınıf mücadelelerinin ürünü olmuşlardır. Bu tarihsel gerçek sermayenin bugünkü saldırılarına ilişkin hemen her ilerici-devrimci değerlendirmede haklı olarak dile getirilmektedir. Fakat bu çerçevede altı özel olarak çizilmesi gereken temel önemde bir nokta, gerek bu kazanımların geçmişte elde edilmesinin ve gerekse de aynı kazanımların bugün yitirilmesinin dünya ölçüsündeki sınıf mücadelesinin genel durumuyla kopmaz ilişkisidir. Gelişmiş kapitalist ülkeler sözkonusu olduğunda özellikle geçerli olan bu olgu, tam da bu ülkelerdeki kazanımların en ölçüsüz saldırılara konu olduğu bugün her zamankinden daha çok gözönünde bulundurulmalıdır.

Dünya ölçüsünde sosyalizm güçlü ve prestijli bir akım iken, devrimci sınıf mücadeleleri dünyanın dört bir yanında çeşitli biçimleriyle sürüyorken, bunun önemli yansımalarından biri olarak ön saflarını komünistlerin tuttuğu uluslararası devrimci işçi hareketi güçlü ve örgütleyken, metropol ülkelerin emperyalist burjuvazisi kendi ülkesindeki işçilerin sınırlı mücadelelerini bile, onları tatmin edecek ve yatıştıracak, böylece

sisteme bağlayacak tavizlerle karşılama yoluna gidebilmiş, gitmek zorunda kalmıştı. Savaşı izleyen birkaç onyılın kapitalist büyüme dönemi (ve bu dönemin keynesyen ekonomik politikaları) bunu ayrıca kolaylaştırmış olsa bile, kurumlaşan ve "sosyal devlet" olarak devrim ve sosyalizme karşı bir savunma siperi haline getirilen iktisadi ve sosyal reformların gerisinde, temelde bu, yani dünya devrim sürecinin dolaysız basıncı vardı. Bağımlı ülkelerde yaygın biçimde gericilik, beyaz terör ve faşist diktatörlük rejimleri ile karşılanan bu basınç, metropol ülkelerde iktisadi-sosyal tavizler/reformlarla çelişkilerin yumuşatılması, böylece emekçilerin yatıştırılması yoluyla göğüslenmişti.

Buradan bakıldığında işçi sınıfı ve emekçilerin metropol ülkelerdeki kazanımları dar anlamda her bir ülkenin kendi işçi ve emekçilerinin verdikleri ulusal mücadelelerin ürünü olmaktan çok, büyük ölçüde dünya ölçüsündeki devrimci sürecin yan ürünleriydiler. Buna elbette her bir ülkenin kendi içindeki sınıf mücadeleleri de dahildi, ama tayin edici çerçeve uluslararası çapta, yani dünya ölçüsünde oluşmaktaydı. Dolayısıyla burada sözkonusu olan, devrim-reform diyalektiğinin uluslararası düzlemdeki işleyişi ve sonuçları idi. Sosyalizme yönelen toplumlardan ve etkili sosyal ve siyasal mücadelelere sahne olan bağımlı ülkelerden gelen basınç, gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının örgütlü basıncı ile de birleşince, sosyal tavizler vermek ve giderek bunu bir politika ("sosyal devlet") olarak da benimsemek, hele de kapitalist genişleme konjonktürü bunu kolaylaştırıyorsa, batılı burjuvazi için tutulabilecek en uygun yol olmuştu.

'70'li yılların ortasında patlak veren ve hala da aşılamayan yeni ekonomik bunalımla birlikte bu yolun sonuna gelinmiş oldu. Emperyalist burjuvazinin '80'li yıllarla birlikte başlayan neo-liberal saldırısı bunun ifadesi ve ilanıydı. Neo-liberal saldırının anlamı işçi sınıfının ve emekçilerin sosyal kazanımlarının sistematik biçimde gasp edilmesinden başka bir şey değildi.

Aynı yıllar dünyada devrim dalgasını düşmesi ve gerçekte ne olduğundan bağımsız olarak, sosyalizm alternatifini simgeleyen "Doğu Bloku"ndaki bunalımın ağırlaşmasıyla karakterize olmaktaydı. '80'lı yılların sonunda bu blokun dağılmasına varan tarihi önemdeki bu gelişmeler, gündemdeki neo-liberal saldırıyı ayrıca kolaylaştırıyordu. '89 çöküşü ile bunu izleyen uluslararası gericilik dalgası ortamında devrim ve sosyalizm akımının tümden güçsüz duruma düşmesinden sonra ise, uluslararası sermayenin kapsamlı saldırısı karşısında ortada neredeyse hiçbir engel kalmadı. Ortada bir engel kalmadığı gibi, tam da bu aynı gelişmelerin bir sonucu olarak kapitalist dünyadaki iç çelişmelerin önünün açılması ve bunun bir parçası olarak iktisadi rekabetin iyice şiddetlenmesi, beraberinde sosyal saldırının da şiddetlendirilmesini getirmiş oldu.

Böylece uluslararası devrimci dalganın yükselişiyle karakterize olan ortamda verilen tavizler, bu dalganın kırıldığı tarihi koşullarda bir bir geri alınmaya başlandı. Zamanında devrimci sürecin yan ürünü reformlar olarak kazanılanlar, artık karşı-devrimci sürecin ürünü "reform" politikalarıyla kısıtlanmakta ya da tümden gasp edilmekteydi. Bugün hala da bu sürecin içindeyiz ve saldırıların günden güne ağırlaşarak sürdüğünü görüyoruz.

Bugün dünya ölçüsünde sermayenin sonu gelmeyen, tersine kapsamı ve dozu yıldan yıla artan saldırısının genel tarihi çerçevesi budur. Düne kadar kapitalizm kendi emperyalist metropollerinde yarattığı sözde "sosyal" cennetlerle övünebiliyor, bunu kendi işçi sınıfını baştan çıkarmanın ve kendine bağlamanın bir aracı olarak kullanabiliyor, dünya ölçüsündeki çatışmada devrim ve sosyalizm akımı karşısında bunlara dayanarak tutunmaya çalışıyordu. Bugün buna artık ne gerek duyuyor ne de kapitalist dünyada işlerin gidişatı (neredeyse 30 yıldır aşılamayan ekonomik durgunluk ile emperyalist tekeller, onlar üzerinden emperyalist ülkeler arasında günden güne sertleşen iktisadi rekabet) buna imkan veriyor.

Düne kadar bağımlı ülkelerdeki ağır sömürü ve sefalet koşulları, batılı işçinin kendi durumundan hoşnutluk duymasının ve burjuva

düzenle barışık yaşamasının nedeni idi. Bugün aynı koşullar emperyalist burjuvazinin onu sosyal hakların sınırlandırılmasına, düşük ücretlere ve ağır çalışma koşullarına razı etmesinin dayanağıdır. Zira tam da bu koşullar ücretleri düşürmenin ve hakları gasp etmenin dayanağı olarak kullanılmaktadır.

(...)

Sosyal demokrasi ve sendika bürokrasisi

Sosyalizmin gücü ve dünya devrim süreci batılı burjuvaziyi kendi işçisine taviz vermeye zorlamakla kalmıyor, bu tavizler sonuçta çoktandır burjuvazinin safına katılmış sosyal-demokrat akıma ve genellikle onun denetimindeki sendika bürokrasisine de güç ve prestij kazandırıyordu. Tavizi zorlayan koşullar ve etkenler kendi dışlarında olduğu halde, gerçekte burjuvazinin kampında ve hizmetinde bulunan sosyal-demokratlar ve sendika bürokratları, kendi ülkelerindeki işçilere, reformlara dayalı barışçıl çabalarıyla elde edilen kazanımların öncüleri olarak görünebiliyorlardı. Bu ise sosyal-demokrat partiler ile sendika bürokratlarının işçi sınıfı üzerindeki etkisini güçlendiriyor, denetimlerini perçinliyor, devrim ve sosyalizm düşmanı konumlarına bizzat işçilerin geniş kesimleri üzerinden destek sağlıyordu.

Oysa bugün gördüğümüz nedir? Başta İngiltere ve Almanya olmak üzere bir dizi ülkede işçi sınıfına yöneltilen kapsamlı saldırıları bizzat sosyal-demokrat hükümetler yürütmekte ve yönetmektedirler. Geleneksel gerici burjuva partilerinin öyle kolay kolay cesaret edemeyecekleri bir dizi saldırı "reform" adı altında bizzat sosyal-demokrat partilerin oluşturdukları hükümetler eliyle hayata geçirilmektedir. Tahmin edileceği gibi sendika bürokrasisi de bu konuda onların en yakın destekçisi durumundadır. (...)

Sosyal-demokrat partiler ile sendika bürokrasisinin bu uğursuz rolü gerçekte ve işin özünde geçmişteki rollerinin bir uzantısıdır. Dün de yapılanlar uzantısı oldukları burjuvaziye hizmet ve kapitalist düzeni ayakta tutmak üzere yapılıyordu, bugün de. Dün bunu başarabilmenin yolu işçilerin tavizlerle dizginlenmesi idi, bugünse onların günden güne ağırlaşan çalışma ve yaşam koşullarına razı edilmesidir. Dün sosyalizmin basıncı altında ve kapitalizmin genişleme konjonktüründe ilki gerekli ve olanaklı idi. Bugün bunalım ve uluslararası tekeller arasındaki sert rekabet izlenmekte olan yeni tutumu gerektirmekte ve dünya ölçüsünde sınıf mücadelesindeki gerileme ile bunun her bir ülkedeki yansıması ise sözkonusu haince rolün nispeten kolay oynanmasını olanaklı kılmaktadır.

(...)

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi sosyal-demokrasi tarih sahnesine Marksizm bayrağı altında çıktı. Başlangıçta toplumsal devrimi gerçekleştirmek, yani kapitalizmi yıkmak ve sosyalizmi gerçekleştirmek hedeflerine sahip olmak iddiası taşıyordu. Görünüşe göre işçilerin ve emekçilerin gündelik çıkarları ve acil istemleri için yürüttüğü kapsamlı ve sonuç alıcı mücadeleleri bu temel hedefler içinde ele alıyordu. Tarih böyle olmadığın gösterdi. Sosyalizm bayrağı altında yürütülen gündelik mücadelelerle elde edilen kazanımlar giderek sosyal demokrasi için gerçek varlık nedenine dönüştü ve sosyalizm iddiası tümüyle boşlukta kaldı. Bunu besleyen öteki tarihi ve toplumsal koşullar burada bizi ilgilendirmiyor. Bizim burada asıl vurgulamak istediğimiz; sonu reformist yozlaşma ve böylece burjuvazinin saflarına katılma olsa bile, bu ilk çıkış döneminin (ki buna II. Enternasyonal dönemi de diyebiliriz), herşeye rağmen sosyal-demokrasinin kendi tarihinde olumlu rol oynadığı biricik dönem olmasıdır.

Birinci emperyalist savaşın patlak vermesiyle birlikte artık resmen de burjuvazinin safına katılan sosyal-demokrasi bu tarihten sonra tümüyle karşı-devrimci bir akıma dönüştü ve her safhada burjuvazinin hizmetinde hareket etti. Buna rağmen gücünü ve etkisini koruduysa eğer, bu büyük ölçüde Ekim Devrimi'nin yarattığı korku ve devrimci işçi hareketini temsil eden komünist partilerin kesintisiz

basıncı altında, burjuvaziyi emekçilere tavizler vermeye ve böylece sosyal devrim tehlikesini boşa çıkarmaya ikna etmesi sayesinde oldu. Bu çaba iki savaş arası dönemde emekçilere kısa süreli belli kazanımlar sağlasa bile temelde karşı-devrimci nitelikteydi. Sosyal-demokrasi artık tümüyle bir düzen akımı durumundaydı.

Sosyal-demokrasi bu rolünü ikinci emperyalist savaş sonrasında da aynı biçimde oynadı. Hitler faşizminin yenilgiye uğratılmasındaki rolü nedeniyle Sovyetler Birliği'nin kazandığı büyük prestij, sömürge ve bağımlı ülkeler dünyasında devrim ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin yeni bir ivme kazanması, ve nihayet Avrupa'nın kendi bünyesinde güçlü komünist partileri gerçeği, tüm bunların birarada kapitalist dünya üzerinde oluşturduğu basınç, bir kez daha sosyal demokrasiye reformcu bir çizgide burjuvaziye hizmet sunma olanağı verdi ve yine tam da bu sayede onun emekçiler üzerindeki etkisini korumasını sağladı.

Ve nihayet günümüzün sosyal demokrasisi: Artık Ekim Devrimi'nin yaratığı tarihi korku yok, dünya devrimi dalgası yok, devrimci işçi hareketinin temsilcisi olarak komünizmin basıncı yok. Tüm bu yoklar nedeniyle de, sosyal demokraside artık emekçiler lehine reformculuk yok! Bugün o artık tersinden bir "reform" saldırısının temsilcilerindendir. İşçi sınıfı ve emekçilere devrimci mücadeleler sayesinde ve dünya ölçüsündeki sosyal devrim tehditinin saldığı korkuların basıncı altında verilmiş reform tavizlerinin sistemli bir biçimde gaspına dayanan türden bir "reform" saldırısının... Bilindiği gibi burjuvazi tüm bu saldırıları hep de "reformlar" olarak sunuyor ve bununla da kalmayıp yer yer içlerinden bazılarını "adeta devrim" olarak bile niteliyor. Bu sunuş ve niteleme, bir tür tarihsel ironi anlamına gelmektedir. Fakat aynı ironi, bir bakıma sosyal demokrat ihanet akımının bugüne kadar burjuva toplumunda az-çok başarıyla oynadığı özel tarihsel rolün de sonunu işaretlemektedir.

Sınıf mücadelelerinin son 150 yılı...

Sermayenin emeğe saldırısından söz edilirken, genellikle bu saldırıların 150 yıllık kazanımlara yönelik olduğu vurgulanır. Bu "150 yıllık kazanımlar" vurgusu, işçi sınıfının burjuvaziye karşı tarihi mücadelesine işaret ettiği ve eldeki kazanımların bu mücadelelerin toplamının bir ürünü olduğunu dile getirdiği ölçüde, kuşkusuz genel olarak doğrudur. Fakat bunun ötesinde, bu kazanımların uzun süreli olarak elde tutulduğunu ve gelinen yerde bunların artık nihayet saldırılara konu edildiğini akla getirdiği ölçüde ise yanlıştır. Bu yanlış anlamadan kaçınmak, işçi sınıfı ile burjuvazi arasında süregelen 150 yıllık mücadelenin gerçek tablosunu gözden kaçırmamak bakımından özel bir önem taşımaktadır. Bugün yaşanan hiç de sermayenin emeğe, onun kazanımlarına yönelik ilk kapsamlı genel saldırısı değildir. İşçi sınıfı bu kazanımlarını daha önce de geçici dönemler için yitirmiş ve her seferinde onları yeni mücadelelerle yeniden kazanmak zorunda kalmıştır.

Paris Komünü'nden birinci emperyalist savaşa kadar olan zaman diliminde zorlu ve sabırlı mücadelelerle elde edilen kazanımlara ilk büyük saldırı, birinci emperyalist dünya savaşı olmuştu. Emperyalist savaş aynı zamanda işçi sınıfının tüm cephelerdeki kazanımlarının tüm savaş yılları boyunca askıya alınmasından başka bir şey değildi. Savaş sonrasının zorlu mücadelelere konu olduğunu, işçi sınıfının kaybettiği kazanımları yeniden elde etmek için tüm cephelerde mücadeleler yürüttüğünü, burjuvazinin bunları parça parça bu mücadelelerin zorlamasıyla ve Ekim Devrimi'nin yarattığı devrimci cereyanın basıncı altında ancak kısmen geri vermek zorunda kaldığını biliyoruz. Kaldı ki bu kadarı bile genel bir durum değildi. İlk sonuçlarını daha '20'li yılların ortasında İtalya'da veren faşizm, sermayenin bu hakları tümden silip süpürmeye yönelik bir karşı saldırısıydı ve Almanya'da başarı sağlamasının hemen ertesinde işçi sınıfı tüm kazanımlarını bir anda yitirmişti. Öteki bazı ülkelerde ise bu kazanımlar aynı faşizm tehdidinin basıncı altında daha yumuşak biçimler içinde geri alınmış ya da sınırlanmıştı. Büyük çalkantılarla geçen iki savaş arası dönemi yeni

bir emperyalist savaş izledi ve 6 yıl boyunca büyük maddi ve manevi yıkımlar yaratarak süren savaş, bir kez daha savaş yılları boyunca tüm hak ve kazanımların ortadan kaldırılması anlamına geliyordu.

Bu, sözü edilen 150 yılın 1945 (ikinci savaşın bitimi) üzerinden ilk 90 yılı demektir. Bunun ilk 40-50 yılı kazanımların (esas olarak da Batı Avrupa'da) adım adım elde edilmesi dönemi olmuştur. İlk emperyalist dünya savaşını izleyen ve ikinci emperyalist savaşın bitimiyle noktalanan son 30 yılı ise savaş, devrimler, sosyal çalkantılar, faşizm saldırısı ve yeniden savaşla geçmiştir.

Geriye son 60 yıl kalıyor. Bunun ilk 5-10 yılı "savaşın yaralarının sarılması" olmuş ve işçi sınıfının yine daha çok da emperyalist metropollerde bir dizi hak ve olanağı kullanabilmesi ancak bunun ardından gelebilmiştir. '80'li yıllardan başlayarak son 20-25 yılda ise aynı kazanımların yeniden saldırılara konu edildiğini, bir bir geri alınmaya başlandığını biliyoruz. Bu durumda kapitalizmin neredeyse tamamen emperyalist metropoller üzerinden yaşadığı "sosyal refah" döneminin ve dolayısıyla işçi sınıfının bir dizi kazanımdan bir parça istikrarlı biçimde yararlanmasının en iyi durumda ancak 30 yıllık bir dönemi (1950'lerin ortasından 1980'lerin ortasına) kapladığını görüyoruz. Kapitalizmin 20. yüzyılın ikinci yarısında çok sözü edilen ve gürültülü bir ideolojik propagandaya konu edilen refah ve barış dönemi, neredeyse tümüyle emperyalist metropollerle sınırlı olmak üzere, işte bu kadardır.

Bu kısa bilanço, kapitalizme son 150 yıllık dönemde düzenli olarak sınıf mücadelelerinin, bunalımların, savaşların, devrimlerin, karşı-devrimlerin eşlik ettiğini; bunun tam da sistemin emperyalist metropolleri için de böyle olduğunu; tüm bu süreçler boyunca işçi sınıfının zorlu mücadeleler içinde kazandıklarını şiddetle karşı saldırılarla belli aralıklarla kaybettiğini, her seferinde bunları kazanmak için yeniden savaşmak zorunda kaldığını göstermektedir.

Bugün bu kazanımlar bir kez daha sermayenin karşı saldırısına konu olmuştur ve işçi sınıfı onları ancak yeni devrimci sınıf mücadelelerine girişerek yeniden elde edebilir. Özellikle devrimci sınıf mücadeleleri diyoruz; zira 150 yıllık tarihi dönemin toplamı üzerinden biliyoruz ki, burjuvazi devrim tehdidiyle yüz yüze kalmadıkça, bu hakları bir parça istikrarlı bir biçimde vermeye kolay kolay yanaşmamıştır, yanaşmayacaktır da.

Dolayısıyla tüm bu tarihi ders açıkça göstermektedir ki, kapitalizm altında reformlar ancak devrim mücadelelerinin yan ürünleri olabilirler. Sınıf mücadelesi kapitalizmin yıkılmasına, yani toplumsal devrime vardırılmadığı sürece de, bu kazanımlar, kendi o sınırlı ve güdük halleriyle hiçbir biçimde istikrarlı ve kalıcı olamazlar. Bunalımlara ve güçler dengesindeki değişime bağlı olarak burjuvazi tarafından karşı saldırıya konu edilir ve çoğu durumda da yeniden gasp edilirler. Bugün dünya ölçüsünde olup bitenler şahsında açıkça görmekte olduğumuz gibi.

Aynı tarih dersinden önümüzde yeni bir devrimci sınıf mücadeleleri döneminin uzanmakta olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Sınıf ilişkileri ve mücadelelerinin tarihsel diyalektiği buna işaret etmektedir, olayların mantığı bunu hazırlamaktadır. Bizzat sermayenin karşı saldırısıyla "sosyal devlet" geride bırakıldığına göre, bunun geçici olarak sağladığı sosyal barış da geride kalacaktır. Buna kesin gözüyle bakabiliriz.

(...)

*(**Ekim**, Sayı: 241, Mart 2005, Başyazı)*

Korona salgını ve kapitalizm

Nilgün Eren

Korona salgını dünya ölçüsünde yarattığı insani yıkımla kapitalizm gerçekliğine büyük bir ayna tutmuş bulunuyor. Bu aynadan yansıyan çarpıcı olgular karşısında, gericilik cephesinde yer alanlar dahi sistemin geleceğini tartışmak zorunda kalıyorlar. Kapitalizmin yalnızca bir yıkım değil aynı zamanda bir ölüm düzeni olduğu gerçeği, sarsıcı bir biçimde insanlığın yüzüne vuruyor.

Tek dürtüsü "kar, daha çok kar" olan, bu uğurda geniş emekçi yığınların yaşamını cehenneme çevirmekle kalmayan, yanı sıra doğayı da acımasızca yıkıma uğratan bu sistem, bunun tetiklediği salgınlarla baş edemiyor. Dünya ölçüsünde biriken onca zenginliğe, bilimsel-teknolojik planda yaşanan onca gelişmeye rağmen... Salgın karşısında alınan önlemler, bunun için ayrılan devasa bütçeler, insanlığı bu ağır felaketten kurtarmak için değil, kapitalizmin emekçileri öğüten çarklarının dönebilmesi için. Kapitalistlerin karlarına, işçi sınıfının sırtından bugüne kadar biriktirdikleri zenginliklere dokunmadan, üretimi durdurmadan ciddi önlemler almak mümkün olamadığı için, sistemin hizmetindeki siyasi iktidarlar, salgının yayılmasını sürece yayacak önlemlerle yetiniyorlar ve bunu açıkça ortaya koymaktan çekinmiyorlar. Sağlık sistemlerinin çökmesini engelleyecek "ölüm oranları"nı büyük bir başarı olarak sunuyorlar.

Öncelikle toplumun korunmaya muhtaç en zayıf kesimlerinin yaşamlarıyla ödedikleri insani fatura karşısındaki bu "soğukkanlılık", kapitalizmin ahlakını sergilemekle kalmıyor, ne denli insanlık dışı bir sistem olduğunu da bir kez daha gözler önüne seriyor. Salgının hızı kesilse de, alınması gereken köklü tedbirler zamanında alınmadığı için, sürecin nereye evrileceği, yıkımın hangi boyutlar kazanacağı belirsizliğini koruyor. İnsani bir kriz yaşandığı halde "maliyet" hesapları yapan, ekonomik büyüme ile insan hayatı arasında "denge" kurmaya çalışan bir sistemde bu mümkün olamıyor.

Bunun içindir ki, salgına kaynaklık ettiği için suçlanan Çin, yanısıra Güney Kore, aldıkları ciddi önlemlerle salgının önünü kesebildikleri halde, izledikleri yol ve yöntemler saldırının konusu yapılabildi. Çin gibi, dünya nüfusunun neredeyse beşte biri olan bir ülkede bu salgının önüne geçilebilmiş olması, bunun hem mümkün olduğu hem de böylece dünya ölçüsünde insanlığın çok daha büyük bir felaketten kurtarıldığı gerçeğinin üzeri örtülmeye çalışıldı. Batı medyası, dahası sözde bilim insanları, bunun için harekete geçirildiler. "Katı önlemler"e dayalı "Çin modeli"nin batı demokrasisine uygun olmadığı üzerinden tartışmalar dahi yürütebildiler.

Böylece, batının "demokratik" toplumlarının yöneticileri, doğunun "despotik" yöntemlerine karşı çıkmak adı altında, emekçileri zamana yayarak ölüme sürmenin zeminini yaratmaya çalıştılar ve bunu yapmayı sürdürüyorlar.

Çin'in "anti-demokratik önlemleri"ni reddeden "uygar batı"nın ortaya çıkan insani yıkım tablosu karşısındaki tutumu, ibret verici olmanın ötesinde tam bir arsızlık örneğidir. Almak zorunda kaldıkları "önlemler"in, salgının hızını kesse de önünü almaya yetmeyeceğini çok iyi biliyorlar. Bu nedenle ölümlerin "kaçınılmazlığı"nı kitlelere kanıksatmaya çalışıyorlar. Gelinen yerde zaten yetersiz olan önlemler gevşetilmiş bulunuyor ve korona virüsü ile birlikte yaşamı sürdürmeye alışmak gerektiği propaganda ediliyor.

Öte yandan, yıllardır uygulanan acımasız

neoliberal saldırı politikalarıyla sağlık sistemlerinin nasıl çökertilmiş olduğu gerçeği de orta yerde duruyor. İtalya, İspanya, Fransa, Belçika, Hollanda gibi kapitalist metropollerdeki yüksek ölüm oranları tablosunun gerisinde aynı zamanda bu gerçeklik yatıyor. Salgının yayılmasını engelleyecek katı önlemlerin alınmamış olmasının yanı sıra sağlık hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle, yaşlılar ve hastalar başta olmak üzere toplumun en korumasız kesimleri, bu gerçekliğin ağır sonuçlarını yaşadılar.

Sürece daha sonra dahil olan ABD, İngiltere ve Brezilya'nın tablosu daha da ağır. Kapitalist sistemin çarklarının dönebilmesi için "sürü bağışıklığı" teorisini açıkça savunan, salgın başladığında en asgari önlemleri bile almaktan kaçınan bu ülkelerdeki iktidarlar, bunun ağır faturası karşısında geri adım atmak zorunda kaldılar. Ancak bu geri adım da emekçilerin yaşadığı yıkımın önüne geçmekten çok bir kez daha sistemin işleyişini güvenceye almak içindi. Zira "sürü bağışıklığı"nı geliştirmeye dayalı acımasız politika toplumsal dengeleri sarsabilecek hızda bir yıkım yarattı. Kapitalist dünyanın her açıdan gelişmiş en zengin ülkesi ABD'de ölüm oranları hızla yükseldi ve yüz bini aştı. İngiltere ve Brezilya da bugün dünyada en yüksek ölüm oranlarına sahip ülkeler.

İnsanlık bugüne dek yüzbinlerce, hatta milyonlarca insanın yaşamına malolan salgınlarla yüzyüze kaldı. Doğal felaketlerle baş edebilecek bilimsel birikim ve imkanlardan yoksunluk nedeniyle bu salgınlar son derece yıkıcı boyutlar kazandı. İnsanlığın ulaştığı bugünkü gelişmişlik düzeyinde durum tümüyle farklı olduğu halde, yaşanmakta olan yıkım küçümsenemeyecek boyutlarda. Kapitalizmin insanı hiçe sayan doğası yüzünden, salgının önüne geçebilecek ciddi önlemler alınmadı/alınamıyor, korona virüsü ile birlikte yaşamanın yolları aranıyor.

Bilim insanlarının yıllardır, özellikle son salgınların sunduğu veriler üzerinden, çok daha yıkıcısı ile yüzyüze kalınacağı konusunda uyarılar yaptıkları, dahası bugün yaşanmakta olanları resmeden raporlar hazırladıkları biliniyor. Dolayısıyla hala da nerede duracağı bilinemeyen bu salgın "beklenmeyen" ya da "öngörülemeyen" bir felaket değildi. Daha önemlisi, bugün ulaşılmış bulunan bilimsel-teknolojik gelişme düzeyi ve devasa zenginlik birikimi, bu salgınla baş edebilmenin imkanlarını fazlasıyla sunuyordu. Bunu olanaksız kılan, kapitalist özel mülkiyet düzeni, onun insanı hiçe sayan işleyiş yasaları oldu.

Kapitalizmde bilimsel-teknolojik gelişmeler, insanlığın ihtiyaçlarını karşılamaya değil, daha çok kar elde etmeye odaklı azgın bir sömürüyü gerçekleştirmeye hizmet ediyor. Bu sayede büyüyen devasa zenginlikler bir avuç asalağın tekelinde birikmiş bulunuyor. Bu zenginliğin küçük bir kısmına bile dokunulamadığı içindir ki, salgınların üstesinden gelinebilecek köklü tedbirler alınamıyor. Dahası, kapitalist metropollerde salgın nedeniyle hazırlanan trilyon dolarlık paketler, sistemin işleyişini güvenceye almak üzere kapitalistlerin kasalarına akıtılıyor. Elbette faturası bir kez daha işçi ve emekçileri çıkartılmak üzere...

Bu trilyonluk paketlerden işçi ve emekçilerin payına düşen ise yalnızca, hızla tırmanacak ölümleri sürece yayacak tedbirlerin alınması oldu. Yani, sistemin bekası için, toplumsal tepkiyi büyütecek kitlesel ölümlerin önüne geçilmeye çalışıldı. Kısacası, neoliberal yıkım politikalarıyla çökertilmiş bulunan sağlık sistemlerinin kaldırabileceği ölüm oranlarının tutturulması üzerinden, "insani kriz" yönetilmeye çalışıldı.

Açıkça formüle etmekten mümkün mertebe kaçınmaya çalışsalar da, kapitalist düzenin efendilerinin mevcut salgın karşısındaki temel politikası, bilim dünyasında "sürü bağışıklığı" denilen, bu virüsle baş edemeyecek olan toplumun en korumasız/dirençsiz kesimlerinin ölümle yüzyüze bırakılması politikasıdır. "Ölümü gösterip sıtmaya razı etmek", her zaman egemenlerin politikalarından biri olmuştur. Ancak bugün uygulanmaya çalışılan çok daha acımasızıdır. Toplumun bir kesiminin ölümüne razı olmak, kaçınılamayacak bir

gerçeklik olarak sunulmaktadır. Eğer bu göze alınamazsa, toplumun çok daha geniş kesimlerinin açlık, yoksulluk, işsizlik belasıyla çok daha ağır bir fatura ödeyeceği propagandasıyla kitleler ikna edilmeye çalışılmaktadır. Alınan yetersiz önlemler bile, sistemin işleyişini zora soktuğu için, mali sermayenin ve tekellerin basıncıyla adım adım gevşetilmiştir. Sistem tarafından teslim alınamamış bilim insanlarının bunun yaratacağı yıkıcı sonuçlara ilişkin tüm uyarılarına rağmen...

Düzenin egemenleri, kapitalizmin varoluş nedeni olan sonu gelmez sermaye birikimini güvenceye alabilmek için, bunu sağlayacak sömürü çarklarının dönebilmesi için, işçilerin ve emekçilerin yaşamları üzerinden büyük bir kumar oynamaktadırlar. Salgının önüne kesecek aşının bulunmasının uzun bir süreci alacağı ve önümüzdeki aylarda daha yıkıcı bir dalganın gelebileceğine ilişkin tüm uyarılara rağmen, önlemlerin gevşetilmesinin yaratacağı sonuçları önümüzdeki süreçte göreceğiz. Yeni bir dalgayla salgının yayılması ve ölüm oranlarının yükselmeye başlaması karşısında birtakım tedbirlerle bunu sınırlamaya çalışacak olsalar da, izleyecekleri politikalara yön veren temelde kapitalizmin işleyiş yasaları olacaktır.

Bugün insanlığı büyük bir tehlike ile yüzyüze bırakan temelde korona virüsü değil, döne döne yarattığı çok yönlü krizlerle kapitalizmdir. Bu sistemin çözme yeteneğinden yoksun olduğu tüm yapısal sorunları, salgınla birlikte çok daha yıkıcı bir mahiyet kazanmıştır. Salgın geride bırakılabilse bile, emekçi kitleleri çok ağır bir ekonomik-sosyal yıkım faturası beklemektedir.

Salgınla baş edilemediği ölçüde her geçen gün büyüyecek olan bu faturayı kimin ödeyeceğini sınıflar mücadelesinin düzeyi belirleyecektir. Salgının kapitalizme ilişkin ortaya serdiği sınıfsal gerçekliklerin işçi ve emekçi kitlelerde sorgulamaya yol açması düzenin egemenlerinin işini zorlaştırsa da, önümüzdeki süreçte yeni yıkım saldırılarının dayatılması dışında bir seçenekten yoksundurlar. Ve başta işçi sınıfı olmak üzere emekçilerin örgütsüzlüğü sayesinde bugün için süreci yönetebilmekte, kendi politikalarını dayatabilmektedirler.

Kuşkusuz sürecin çok yönlü faturası kapitalizme ilişkin sorgulamayı daha da derinleştirecektir. Tüm sorun bu sorgulamanın hangi doğrultuda gelişeceği/geliştirileceğidir. Kapitalizmin ürettiği kötülükleri sınırlamayı hedefleyen reformist bir çizgi değil, bizzat kapitalizmin temellerini hedefleyen devrimci mücadele çizgisi ancak bu yıkımdan çıkışın yolunu açabilir. Kısa vadede emekçi kitlelerin yaşayacağı yıkımı sınırlayabilmek de buna bağlıdır. Zira, sistemin salgınla birlikte daha da derinleşen krizinin boyutları, devrimci bir sınıf-kitle mücadelesinin gelişemediği koşullarda, kısmi reformlara bile olanak tanımamaktadır.

Buna rağmen, sol çevrelerde yürütülen tartışmalara bakıldığında, "koronadan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak", "kapitalizm kendisine çeki düzen vermek zorunda kalacak" beklentisinin yaygın olduğu görülmektedir. Kapitalizmin hayatiyetini sürdürebilmesinin "Keynesci seçeneği" kaçınılmaz kıldığı, bu seçeneğin kapitalizmin 1945-1979 yıllarına damgasını vuran "altın çağ"ına, farklı bir ifadeyle refah devleti ortamına dönüş anlamını taşıdığı vb. söylenebilmektedir.

Kapitalizmin "refah devleti"nde ifadesini bulan "altın çağı", bir ekonomik bunalım döneminde değil, kapitalizmin emperyalist savaş sonrası ekonomik genişleme döneminde, daha önemlisi, zorlu toplumsal mücadelelerle birlikte Sovyetler Birliği'nin/sosyalist sistemin varlığı ve sürekli basıncı koşullarında yaşanmıştır. Bugün özlemi duyulan "refah devleti"ni olanaklı kılan o tarihsel dönem çoktan geride kalmıştır. Dönem kapitalizmi reforme etme dönemi değil, devrimci mücadelelerle aşma dönemidir.

İşçi sınıfı ve emekçi kitlelerin bugünkü bilinç ve örgütlülük düzeyi ne denli geri olursa olsun, çıkış yolu ancak bu çizgide bir mücadelenin geliştirilmesiyle açılabilir, gerçekleşmesi olanaklı olmayan kapitalizmin "altın çağı"na dönme hayalleriyle değil.

15-16 Haziran Direnişi'nin 50. Yılı...

Direniş ve isyanın aşılamayan zirvesi

A. Murat

15-16 Haziran büyük işçi direnişinin 50. Yıldönümü yaklaşıyor. Sınıf devrimcileri Türkiye işçi sınıfı hareketi tarihindeki bu görkemli eylemin yıldönümünü özel bir çalışma dönemi olarak ele almaya hazırlanıyorlardı. Özellikle işçi kitlelerine yönelik yaygın bir kitle çalışması, buna dayalı eylem ve etkinlikler planlıyorlardı. Tüm dünyayı saran ve şu döneme özgü tüm planlamaları altüst eden Koronavirüs salgını yazık ki buna ilişkin planlamaları önemli ölçüde boşa çıkardı.

Öte yandan 15-16 Haziran Direnişi'nin 50. Yılı sınıf devrimcileri için aynı zamanda, sınıf hareketinin mevcut sorun alanlarına çözümler üretmeye dönük düşünsel ve pratik çabaların yoğunlaştığı bir dönem olabilir, olmalıdır da. Bu çabanın önemli bir yönünü, 15-16 Haziran Direnişi'ni eksen alarak, Türkiye işçi sınıfı hareketinin tarihsel gelişim sürecini, bu sürecin evrensel ve kendine has özelliklerini, toplumsal-siyasal yaşama ve mücadeleye etkilerini, ve hepsinden önemlisi, hareketin bugün yaşadığı sorun alanlarıyla olan ilişkisini daha derinlemesine incelemek, irdelemek ve sonuçlar çıkarmak oluşturabilir.

Partimiz başından itibaren sınıf hareketinin geçmiş seyrini kavrama çabası içinde olmuş, hareketin dünü ile bugünü arasındaki ilişkiyi göz önünde tutmuş, sorunları her zaman tarihsel bir perspektif içinde ele almaya çalışmıştır. Bugün bunun ürünü olan kapsamlı sayılabilecek bir birikime sahiptir. Komünistlerin bu alandaki en büyük üstünlüğü, dünün olay ve olgularının incelenmesini bugünün siyasal görevlerine bağlamaya yönelen yöntemsel tutumları olmuştur.

Partimizin bu alandaki birikimini yeniden incelemek, son dönemin bilimsel çalışmalarının ortaya çıkardığı yeni kaynaklarla daha da güçlendirip zenginleştirmek, bugünkü siyasal çalışmamızın ihtiyaçlarına yanıt verecek yönleri üzerinde özellikle yoğunlaşmak önümüzde duran görevlerdir. Tarihimizin hala da aşılamamış bu büyük işçi kalkışmasının, 15-16 Haziran Direnişi'nin 50. Yıldönümü, bu görevleri üstlenmek için son derece anlamlı bir vesiledir. Umuyoruz ki bu doğrultuda girişeceğimiz ilk çabalar, yıldönümünün ardından daha da derinleşerek sürecektir.

Sınıf hareketi tarihini incelemek

Sınıf hareketinin tarihini gereğince incelemediğimiz ya da buna dönük özgün çalışmalar ortaya koyamadığımız, yer yer merkezi platformlarda da dile getirilen bir özeleştirel tespittir. Ancak bu özeleştiri doğru anlaşılmalıdır. Komünist hareketimiz işçi sınıfının tarihsel rolü ve misyonunu esas alan bir kopuş içinde şekillenmiştir. Bu, temelde işçi sınıfına güvensizlikte ifadesini bulan ideolojik önyargılarını savunmaya çalışan küçük-burjuva devrimciliğinden bir kopuştur. Türkiye'de reformist burjuva sosyalizmi (1960'lar) ve devrimci küçük-burjuva sosyalizmi (1970'ler) dönemlerinin artık geride kaldığını, gelecekteki yeni bir devrimci kabarmaya bu kez işçi sınıfı eksenli devrimci proleter sosyalizminin damga vuracağını söyleyerek yola çıkan komünist hareketimizin temel dayanaklarından biri, tam da sınıf hareketinin evrimi ve gelişim süreçleridir. Bu açıdan ilk dönem kopuş belgeleri ve onu izleyen ideolojik mücadele ürünleri ile bu çabanın ürünü temel programatik

metinler, sınıf hareketinin evrimi açısından birçok önemli bilgi ve değerlendirmeyi içermektedir.

Bu ideolojik gelişim sürecinin, sınıf hareketinin gelişim seyrini ve bunun içinde şekillenen özelliklerini ele alırken dayandığı yöntemsel bakış üstünlüğü, kuşkusuz ayrı bir önem taşımaktadır. Hareketin tarihine yeniden eğileceğimiz bir sırada, bu üstünlüğün bilincinde olmak ve bundan en iyi biçimde yararlanmak durumundayız. Bu yöntemsel bakış açısı üstünlüğünü derinlemesine sindirmeli ve tüm partiye mal etmek üzere sistemli bir çaba içinde olmalıyız. Bu önemlidir, zira biz hiç de kendi içine kapalı bir akademik tarihsel inceleme çalışması yürütmeyeceğiz. Tersine, Türkiye işçi sınıfı hareketinin toplam birikim ve deneyimini anlamaya ve bundan, bugünün çok yönlü sorunlarını anlamamızı kolaylaştıracak ve çözümlerine katkı sağlayacak sonuçlar çıkarmaya yönelik bir siyasal yoğunlaşma içinde olacağız. Ancak böyle davranabildiğimiz, buradaki amacı gözden kaçırmadığımız ölçüde, sınıf hareketin tarihini yeniden incelemek sınıf devrimcileri olarak bizim için anlamlı bir çaba olacaktır.

Sınıf hareketi ve "sınıf tarihçiliği"

15-16 Haziran Direnişi'nin 50. Yılını vesile ederek girişeceğimiz özel yoğunlaşmanın bir boyutunu sınıf hareketinin tarihini incelemek oluşturacağı ölçüde, ülkemizdeki sınıf hareketi tarihçiliği üzerine bazı hatırlatmalarda bulunmak, çalışmalarımızın sağlıklı, verimli ve amaca uygun biçimde yürümesini kolaylaştıracaktır.

Ülkemizde işçi hareketi tarihçiliğinin çok geç geliştiği, bu alana ilgi duyan akademisyenlerin bile genel olarak yakındığı bir olgudur. Bu durumun Türkiye işçi sınıfının tarih sahnesine geç çıkmasıyla kuşkusuz bir ilişkisi vardır. Ancak tek neden, sınıf hareketimizin bu verili geç kalmışlığı değildir. Bu tür çalışmaların temel motivasyon kaynaklarından biri, hatta öznesi olması gereken "sosyalist hareket"in, sınıfla organik ilişki alanında başından itibaren yapısal bir zayıflık içinde olması, bir başka temel önemde nedendir.

Türkiye işçi sınıfı hareketi ile sosyalizm iddialı hareketin kendini belirgin bir tarzda ortaya koymaya başladığı '60'lı yılların ikinci yarısından itibaren ve özellikle de '70'li yıllarda, bu konuda da bir dizi çalışma yapılmıştır. Yanısıra, Osmanlıdan başlayarak Türkiye'de kapitalizmin gelişimini ve buna bağlı olarak işçi sınıfı hareketini inceleyen bazı sosyalist ülke yazarlarının kitapları da aynı yıllardan itibaren Türkçe'ye çevrilmeye başlanmıştır. Söz konusu çalışmalar bugün için de değerini koruyan yaklaşımlar içermekte ve önemli veriler sunmaktadırlar. Gene de bu çalışmalara yaklaşırken, bunların çoğunun dönemin hâkim ideolojik-politik yaklaşımlarının etkisi altında kaleme alındığını göz önünde bulundurmak, her zaman olması gerektiği gibi, eleştirel bir yaklaşımla incelemek gerekir.

Bugüne geldiğimizde, özelikle son yirmi yılda, denebilir ki bu alanda bir patlama yaşanmıştır. Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinin araştırmaya açılması, böylece ilk el kaynaklara ulaşma imkânının genişlemesiyle birlikte, birçok akademisyen ve araştırmacı bu alana yönelmiştir. Gerek genel olarak sınıf hareketi tarihini, gerekse onun şu veya bu dönemini, ya da mekân, cins, etnisite, vb. alanlarla bağını ele alan bir dizi çalışma yayınlanmıştır.

Bu gelişmenin tek nedeni elbette bu kaynaklara ulaşma imkânının artması değildir. '89 Bahar Eylemleri ile birlikte yeni bir dönemi müjdeleyen işçi hareketinin bıraktığı etki, onu izleyen inişli çıkışlı gerileme dönemine rağmen sürmekte olan sonu gelmez mücadeleler, daha da özel bir etken olarak, işçi sınıfı hareketindeki en büyük canlanmaya sahne olan 1960-1980 arası dönemin zamanında gereğince incelenmemiş olmasının kendisini açıkça hissettiren ağırlığı, ve nihayet, olduğu kadarıyla geçmiş dönem araştırmalarının yöntemsel olarak taşıdığı tek yönlülük vb. nedenler, 2000'li yıllarda birçok genç akademisyeni bu alana yöneltmiştir.

Ancak bu araştırmaların çoğunun hala da sağlıklı bir zemine dayandığı söylemek mümkün değildir. 12 Eylül yenilgisinin devrimci hareketin ana gövdesinde yol açtığı tasfiyeci ideolojik yıkım sürecinden ve "reel sosyalizm"in çöküşünün yarattığı

düşünsel kargaşadan, kaçınılmaz bir biçimde "sınıf tartışmaları" da payını almıştır, hatta denebilir ki özellikle almıştır. Söz konusu kaynaklar incelenirken bu olgu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu dönem çalışmalarının birçoğunda, marksist sınıf teorisi yerine burjuva sosyolojisinin rehber edinilmesine yönelik bir eğilim gözlemlenmektedir. Sınıfı kendi gerçekliği içinde anlama adına kültürel şekillenişler, inançsal öğeler, etnik farklıklar, cinsiyet ilişkileri, mekânsal etkiler gibi toplamının parçası olarak önemli olabilecek faktörlerin her biri, kendi başına belirleyici etmenler haline getirilebilmektedir. İşçi sınıfının sınıf olma durumu ile mücadelesi arasındaki kopmaz bağ ikinci plana atılarak, hareket ve mücadele tarihi yerine, işçi olma durumunun burjuva sosyolojik biçimleri ön plana çıkarılmaktadır. Sınıf olma süreçleri, burjuva sınıf egemenliği-devlet-iktidar ilişkileri ana ekseninden koparılarak ele alınmaktadır. Muğlak, gerçek yaşamdaki karşılığının ne olduğu konusunda bir açıklık ya da aydınlanma sağlamayan kavramsal kargaşa, okura "tek yönlü ve indirgemeci sınıf anlayışı"ndan kurtuluşun anahtarı olarak sunulmaktadır. Böylece sınıf gerçekliğini keşfetmek iddiasıyla, sınıftan ve onun siyasal mücadelesinden kaçışın yapı taşları döşenmektedir.

Daha '80'lerin başında, neo-liberal saldırının ideolojik ayağı olarak sol harekete enjekte edilmeye çalışılan, sınıfların artık "eski sınıflar olmadığı", ekonomik değişim ve teknolojik gelişimin "işçi sınıfının yapısını bütünüyle değiştirdiği" iddiaları, bu algılayışların doğrudan ya da dolaylı esin kaynağıdır.

İşçi hareketinin geriliği ve "reel sosyalizm"in çöküşü koşullarında güç kazanan, gerçekte ise yüzyıl önce hesaplaşılan düşüncelerin yeni bir versiyonu olan "elveda proletarya" türü söylemlerin bir dönem moda olan etkisi, kuşkusuz bugün artık eskisi kadar güçlü değildir. Zira burjuva toplumunun gerçekleri, kapitalist sömürünün, buna dayalı sınıf ilişkileri ve mücadelesinin özünün hiç de değişmediğini, döne döne ve git gide daha açık biçimde ortaya koymaktadır. Sınıflar, sınıf mücadelesi ve işçi sınıfı katı gerçeği yeniden keşfedilmekte, köklü toplumsal-siyasal-kültürel sorunlar ve bunların biricik gerçek çözüm yolu olarak toplumsal devrim ihtiyacı, giderek daha çok duyumsanmaktadır. Yine de geride kalan dönemin yol açtığı düşünsel kargaşanın etki ve yansımaları, solda ve özellikle de sol akademik çevrelerde, değişik biçim ve görünümler altında sürmektedir.

15-16 Haziran'ın 50. Yılı vesilesiyle…

15-16 Haziran Direnişi, işçi hareketimizin tarihinde halen aşılamayan bir eşiğe işaret etmektedir. Kitleselliği ve militanlığı, toplumsal ve siyasal yaşama, sola ve sendikal harekete etkileri açısından bugüne kadar birçok kez ve birçok açıdan inceleme ve değerlendirmelere konu edilmiştir. Bu inceleme ve değerlendirmeler birçok konuda ayrı düşünseler de, bu büyük direnişin sınıf hareketimizin tarihindeki çok özel yeri, tarihsel-siyasal etki ve sonuçları bakımından benzersiz olduğu gerçeği konusunda hemen hemen görüş birliği içindedirler.

Bu büyük direnişin biz sınıf devrimcileri açısından en önemli yönü ise, işçi sınıfımızın gücü, sınıf mücadelesindeki yeri ve kapasitesi üzerine kendine sol-sosyalist diyen akımların bile yapmaktan kaçınamadığı tartışmalara pratik olarak verdiği en net bir yanıt olmasıdır. Daha '70'li yılların başında işçi sınıfı görkemli bir ayağa kalkışla varlığını ortaya koymuş, devrimci bir önderliğin yol göstericiliğinden mahrum olmasına rağmen, gücünü ve kapasitesini dosta düşmana göstermiştir.

Sınıf hareketinin bugünkü geri seyri düşünüldüğünde, 50. Yıl herşeyden önce, geniş işçi kitlelerine, bu büyük işçi kalkışmasının militan ruhunu, kararlılığını, birleşen ve mücadeleye atılan bir sınıfın önüne yığılan engelleri ve barikatları aşma gücünü taşımak demektir. Sınıf devrimcilerinin 50. Yıl vesilesiyle gerçekleştireceği yoğunlaşmanın esas halkasını bu oluşturmalıdır. Bu düşünsel çaba, 15-16 Haziran eyleminin niteliği ve sonuçlarını bugüne olan yansımalarıyla ele almayı hedeflemelidir.

Bu tartışmalar içerisinde sol hareket ile sınıf

hareketi ilişkisi, ekonomik mücadele ile siyasal mücadele ilişkisi, kendiliğindenlik, örgütlülük, bilinç gibi konular, sınıfın oluşum süreçleri gibi teorik yönler taşıyan bazı tartışma başlıkları da ,15-16 Haziran ve sonrasında sınıf hareketinin somut deneyimlerinin ortaya koyduklarıyla birlikte işlenmelidir. Aynı şekilde, sendikalar ve sendikal bürokrasi ya da düzen siyaseti ile sınıf hareketi ilişkisi gibi konular da yine bu somut deneyimin aynasında ele alınmalıdır.

Söz konusu yönelimin hedeflenen sonuçları vermesi, tüm kadro ve örgütlerimizin sınıf hareketimizin tarihini daha yakından öğrenmeye gerekli yoğunlaşmayı sağlamalarıyla mümkün olacaktır. İşçi sınıfı ve sınıf hareketi bizim maddi-toplumsal zeminimizdir. Onu tanımak, bütün bir gelişim seyri ve özelliklerini gereğince kavramak, yarattığı mücadele deneyimlerine yakından bakmak, her şeyden ve herkesten önce biz sınıf devrimcilerinin ihtiyacı ve görevidir.

15-16 Haziran ve devrimci...

(Baştarafı s.32'de)

partinin yokluğunun sonuçlarıydılar.

Elli yıl önce devrimci sınıf partisinin yoksunluğunda gerçekleşen böylesi bir görkemli sınıf eyleminin, sınıfla etle-kemik gibi birleşmiş bir partinin varlığı koşullarında nasıl sonuçlar üretebileceğini tahmin etmek zor değildir. Bu da sınıfla bütünleşmede mesafe alma, öncü işçileri saflarımıza kazanma, devrime hazırlığımızı hızlandırma sorumluluğunun hayati önemini göstermektedir.

Rusya'da Ekim Devrimi'nin zafere ulaşmasının, ama tersinden Almanya'da devrimin yenilgiye uğramasının temel nedeninin öncü devrimci sınıf partisinin yokluğu olduğunu biliyoruz. Devrimlerin ancak devrim için olgunlaşmış toplumsal koşullara başarıyla müdahale edebilecek örgütlü bir devrimci partinin varlığı koşullarında zafere ulaşabileceğini tüm 20. Yüzyıl tarihi açıklıkla göstermiştir. İnsan, tarihin öznesidir. Sınıfın toplumsal-tarihsel özne rolünü oynayabilmesi, ancak ve ancak örgütlü bir güç haline gelebilmesi ile olanaklıdır. Bu ise devrimci partinin varlığından ayrı düşünülemez.

Bugün değerlendirebildiğimizden çok daha fazla olanağa sahipken, bunları başarıyla değerlendirerek saflarımızı büyütememek, dolayısıyla mevcut darlığımızı aşamamak kabul edilemez bir durumdur ve bunu mutlaka sorgulamak gerekmektedir. Onlarca fabrikadan çok sayıda işçi ile ilişkilenip, bunlardan ancak pek azını örgütlü mücadeleye kazanabiliyorsak, çalışmamızda yanlış giden bir şeyler var demektir. Elbette bizi aşan nesnel koşulların etkisini görmezden gelemeyiz. Ancak bu koşulları iyi değerlendirip, öznel eksiklik ve zaafiyetlerimizi aşmak, nesnel koşulların ardına saklanmamak zorundayız.

Tarih işçi sınıfını göreve çağırıyor. İşçi sınıfını tarihin öznesi haline getirmek ise biz sınıf devrimcilerinin temel ve yakıcı sorumluluğudur. Sömürüye, savaşlara, katliamlara, doğanın yok oluşuna, salgınların insanlığı tehdit etmesine son verebilecek olan sınıfı örgütlemek ve gerçek toplumsal-siyasal bir güç haline getirmek bize bağlıdır.

Sınıf çalışmamızın ana ekseni, sınıf hareketine devrimci siyasal müdahaledir. Her koşulda işçi sınıfına siyasal müdahalede bulunmak, devrim mücadelesine kazanmak temel ve değişmez hedefimizdir. Elbette bu, salt genel doğruları söyleyerek değil, fakat işçi sınıfını eyleme çekerek ve eylemi içinde onunla bütünleşerek başarılabilir bir iştir.

Hayat bir bütündür. Sınıflı bir toplumda yaşamaktayız. Burjuvazinin iktidarı varlığını, dolaysız bir şekilde bütün bir toplum üzerinden göstermektedir. Bu gerçeği döne döne kitlelerin önüne çıkartmak ve bilincine yerleştirmeye çalışmak temel önemde sorumluluğumuzdur.

15-16 Haziran büyük işçi direnişi bizlere öncü partinin rolünü ve sorumluluklarımızı hatırlatmaya devam ediyor.

U. Devrez

Metal Fırtına ve devrimci sınıf politikası

Metal Fırtına Türkiye işçi hareketinin en büyük ve kitlesel eylemlerinden biridir. Harekete geçen işçi sayısı düşünüldüğünde, ancak 15-16 Haziran Direnişi, Bahar eylemleri, Zonguldak yürüyüşü gibi sınıf mücadelemizin mihenk taşı kabul edilen eylemliliklerle karşılaştırılabilir. Günlere yayılan eylemler küçük tepki gösterileri ile başlamış, ardından kitlesel protestolara dönüşmüş, 26 Nisan Kent Meydanı buluşması, 5 Mayıs'ta istifa için toplanılması gibi yan yana gelişler içinde hareket bir bütünlük kazanmıştır. Reno'dan başlayarak diğer fabrikalara yayılan iş durdurma eylemleri, fırtınayı bütün ülkenin gündemine sokmuş ve onu toplumsal bir kuvvet haline getirmiştir.

Metal Fırtına'yı benzer mücadele örneklerinden ayıran en önemli özgünlük, bilinç ve örgütlülük düzeyindeki geriliğe, deneyim açısından nispi yetersizliğe rağmen ortaya çıkan güçlü fiili eylemlilik tablosudur. Haftalarca süren eylemler bir sendikal yapının güvencesi, dolayısıyla kontrolü altında gerçekleşmemiş, tersine sendikal bürokrasiyi hedef tahtasına oturtan işçilerin kendi inisiyatifleri olmuştur. Reno'dan başlayarak hızla diğer fabrikalara yayılan iş durdurma eylemlerinin ise, fabrikadan fabrikaya yayılan ve sektörel bir grevi zorlayan yapısı ile sınıf hareketimizin benzer deneyimlerinden oldukça farklı bir yerde durduğu söylenebilinir.

Metal Fırtına'nın iç örgütlülük deneyimleri, "eylemlilik içinde inşa edilmeye çalışılan taban örgütlenmesi" örnekleri olarak başlı başına incelenmeyi hak eden özellikler göstermektedir. Gerek hareketin kaçınılmaz ihtiyaçlarının ürünü olarak, gerekse MİB'in yönlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan örgütlenmeler, metal işçisinin organize olma kapasitesini göstermekle birlikte, sınıf bilinçli işçilerin doğrudan yönlendirmesine ya da öncüleri şahsında yaşanacak bir bilinç sıçramasına dayanmadığı koşullarda, bu tür taban örgütlenmelerinin doğal sınırlarını anlamak açısından da çok fazla veri sunmaktadır. Metal Fırtına, sorunun sadece şu veya bu biçimde birtakım taban örgütlenmelerinin yaratılması olmadığını, bu örgütlenmelerin ancak belli bir niteliğe kavuşturulduğu koşullarda kendi gerçek rollerini oynayabileceğini bir kez daha göstermiştir.

Son dönem kitle eylemlerinin önemli bir unsuru haline gelen sosyal medya, Metal Fırtına'nın da önemli araçlarından biri olmuştur. Metal eylemleri boyunca sosyal medya yalnızca bir iletişim, bilgilenme zemini olarak değil bir tür örgütlenme ve daha da önemlisi, kolektif bir karar alma platformu olarak kullanılmıştır. Birlik sayfasının üstlendiği bu benzersiz rol, fırtınanın en dikkat çekici yanlarından biridir. Hızla benzer sayfalar oluştuğu halde işçilerin (üstelik geri bilinçlerinden gelen çok yönlü kaygılarına rağmen) kendi platformları olarak kabul ettikleri bu sayfa ile kurdukları karşılıklı aktif ilişki, hala da birçok açıdan incelenmeye değerdir.

Metal Fırtına arkasında önemli bir birikim ve deneyim bırakarak adım adım geri çekilmiş ve etkileri bugün hala devam eden önemli sonuçlara yol açmıştır. Gerçek amacına ulaşamayan her kalkışma gibi Metal Fırtına'nın sonuçlarının da kendi içinde belli çelişkiler barındırması anlaşılabilir bir durumdur. Etkilerinin bugüne kadar sürmesi ise fırtınayı var eden nedenlerin varlığını sürdürmesiyle kuşkusuz bağlantılıdır. Ancak bu tek faktör değildir. Fırtına metal işçisinin bilinç ve örgütlük düzeyinde kapsamlı bir değişime yol açmayı başaramasa da, işçinin

kendiliğinden bilinç, refleks ve davranışlarında önemli bir yer edinmiştir. Bu yer edinmenin öğelerini (hareketin taşıyıcısı yüzlerce işçinin tensikatlarla sektörün dışına atılmış olmasına rağmen) 2015'i takip eden toplu sözleşme süreçlerinde ve metal işçisinin kendisini ilgilendiren gündemlere verdiği tepkilerde somut olarak gözlemlemek mümkündür.

Metal Fırtına'nın yalnız araç ve yöntemleriyle değil ruhuyla da hala metal işçisinin belleğinde yer aldığını söylemek abartılı bir değerlendirme olmayacaktır. Ancak bu durum metal işçilerinin mücadeleye ve onun araçlarına dönük bütünlüklü bir inanç duyduğu anlamına da gelmemektedir. Benzer süreçlerde olduğu gibi umut ile umutsuzluk, kabulleniş ile karşı çıkma, yapılana saygı duyma ile sonuç alınamayacağı kaygısı vb. duygu ve düşünceler bugün iç içedir. Bu durum kendi başına olumsuzluk değildir. Tersine, "bardak bir kez daha dolduğunda", güven verici bir önderlik anlayışıyla birlikte daha fazlasını yapmanın imkânlarının mevcut olduğunu anlatır.

Metal Fırtına'nın sendikal alandaki sonuçları da belli iç çelişkiler taşımaktadır. Buna rağmen tablo bu alanda daha net tanımlanabilecek durumdadır. Türk Metal şahsında işbirlikçi sendikal düzen çok önemli bir sarsıntı yaşamıştır. Çıkışsızlık yaşayan işçilerin Türk Metal'e geri dönmüş olması, bu çeteye kendini yeniden tahkim etmesi için imkân ve zaman kazandırmış olsa da, işçilerin Türk Metal sendikasına duyduğu güvensizlik ve öfke olduğu gibi sürmektedir.

Birleşik Metal şahsında temsil edilen icazetçi-uzlaşması sendikacılık anlayışının da aslında işbirlikçi sendikal düzenle aynı dayanaklardan beslendiği, onu aşma istek ve iradesinden yoksun olduğu bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Ancak yeni bir sendikal alternatifin yaratılamamış olması, hareketin ürünü olarak kurulan TOMİS'in maddi bir kuvvete dönüştürülememesi, metal işçisinin işbirlikçi ve uzlaşmacı sendikal cendere arasında sıkışıp kalması durumunun sürmesine yol açmaktadır.

Sendikal düzene duyulan tepki hala da metal işçisinin en önemli hareket dinamiklerinden biridir. Şu veya bu gelişmeyle birlikte yeni hareketlilikler yaratabilecek potansiyeller taşımaktadır. Bu yüzden Metal Fırtına deneyiminin bu alandaki derslerini bilince çıkarmak büyük bir önem taşımaktadır.

Metal Fırtına, metal işçisinin daha mücadeleci, daha demokratik, daha şeffaf bir sendika arayışının güçlü bir göstergesi olmuştur. Ama aynı zamanda, bugünün koşullarında farklı bir sendikal alternatifin, açık bir devrimci bilince dayalı pratik bir mücadele gücü sergilenmeden yaratılamayacağını göstermiştir.

Metal Fırtına'nın sık sık gözden kaçırılan derslerinden biri, kendi içinde bir bürokrasi karşıtlığının, ne kadar güçlü ve kararlı olursa olsun, mevcut sendikal düzeni alt etmek için yetersiz kalacağıdır.

Sendikal bürokrasinin esas işlevi, mücadele eğilimlerini dumura uğratmak, direniş ve grevleri satmak değildir. Fakat düzenin temel yapı taşlarından biri olarak, sınıf kitlelerini burjuva düzen adına kontrol altında tutmasıdır. Bunu da en çok düzenin diğer kurumlarıyla birlikte değişik burjuva ideolojilerinin (kendi siyasal eğilimine göre) işçinin bilincine yerleşmesinde oynadığı rol üzerinden gerçekleştirir. Sendikal planda ise bu rol kendini en çok mücadele ve örgütlenme anlayışında yarattığı tahrifat üzerinden gösterir. İşçilerin bürokrasinin yol açtığı somut sorunlara tepki göstermeleri, hatta ona karşı kararlı bir mücadeleye girmeleri dahi, kendi başına bu ideolojik etki ve tahrifatın dışına çıkmalarını sağlamaz.

Bu yüzden, örneğin Reno'nun öncülerinin kapı kapı dolaşıp kendilerini sendikalara pazarlamaya çalışmaları, temel şiarlarından biri demokratik bir sendikacılık için aidatların düşürülmesi olan bir hareketi temsil eden TOMİS ile olan görüşmede tüzüğün değiştirilip aidatların yükseltilmesini talep etmeleri, ya da sözcülerin tabandan koparak karar merci haline gelmeleri, hatta alternatif sendika iddiasıyla yola çıkan ilk dönem TOMİS yöneticilerinin bile hızla kendi bürokrasisini oluşturmaya yönelmesi vb., tüm bunlar kendi içinde çok

da şaşırtıcı değildir. Sendika bürokratları, sermayenin işçi sınıfı içindeki ajanlarıdır. Sendika bürokrasisine karşı mücadele etmek ne kadar önemli olursa olsun, sermayeye karşı mücadeleyi esas almayan bir bürokrasi karşıtlığı, hiçbir zaman kendi gerçek sonuçlarını üretemez.

Bu çerçevede Metal Fırtına, sendikal bürokrasiye karşı mücadelenin önemi, bunun yarattığı imkânlar, doğurduğu sonuçlar ve kendi içinde bu tür bir mücadelenin sınırları konusunda paha biçilmez somut bir deneyim sunmuştur aynı zamanda.

Dönüşüm, ideolojik mücadele ve siyasal müdahale

Metal Fırtına, düşük ücret ve ağır çalışma koşullarına dayalı sömürü rejimine, bu rejime gardiyanlık yapan işbirlikçi sendikal düzene ve işçiyi hiçleştiren eşitsiz uygulamalara karşı bir tepki eylemi olarak başlamıştır. Başlangıçta ücret telafisi isteğiyle harekete geçen işçiler, bu isteğin önünde engel olarak gördükleri işbirlikçi sendikal düzene yılların öfke ve birikimiyle saldırmış, onunla sert ve militan bir mücadeleye girişmiş, MİB'in yol göstericiliği altında Türk Metal işleyişini yıkmanın eşiğine gelmişlerdir. Bu mücadele içinde, önemli sayıda işçi kendini ifade etme, yana yana gelme, karar alma, temsilci seçme gibi genel planda azımsanamayacak bir dizi örgütlenme faaliyetinin doğrudan öznesi olmuştur. Mücadele yer yer sertleşmiş, nesnel olarak sermaye sınıfını hedefleyen iş durdurma gibi militan biçimler kazanmıştır. Ancak tüm bu mücadeleler işçilerde, hakim ideolojik yargı ve düşünüşlerin sorgulandığı bir dönüşüm sürecine ve bunun ürünü bir bilinç gelişimine gereğince yol açmamıştır. Bu durumun birbiriyle bağlantılı birden çok nedeni vardır.

Birinci olarak, Metal Fırtına bir sendikal değişim hareketi olmanın sınırlarını aşamamış, bu tür bir dönüşüm sürecinin temel alanı olan "devlet-sınıf-iktidar ilişkileri" eylem süreci boyunca yeterince önplana çıkarılamamıştır. Bunun nedeni yalnızca öznel müdahale alanındaki zafiyetler değildir. Sermaye devletinin, hatta tek tek kapitalistlerin harekete başlangıçta "ılımlı" ve "tavizkar" bir biçimde yaklaşması, işçinin sınıf olarak sermaye ile, kurumsal olarak sermaye düzeniyle karşı karşıya geliş süreçlerini sınırlamıştır. Sermaye düzenine, hatta tek tek kapitalist patronlara karşı tutum direnişin hep yumuşak karnı olarak kalmıştır. Bu aynı zamanda işçilerin daha sonra yoğunlaşan sermayenin saldırı politikalarına karşı bu denli hazırlıksız ve kırılgan olmasının sebeplerinden biridir.

Oysa eylem içinde bilinçlenme esas olarak mücadele süreçlerinin yol açtığı çatışmalar içinde gerçekleşir. Ve çoğu zaman basit ve meşruluğu kendi adlarına tartışılmaz talepler etrafında harekete geçen kitlelerin kurulu düzeninin aygıtlarınca etkisizleştirilmeye çalışılmasının yol açtığı farkındalıklara dayanır. Düzen kurumlarının sınıfsal yapısı bu türden bir süreç içerisinde kavranır. Ama hareket ne kadar güçlü olursa olsun, sınıf mücadelesinin bütünlüklü bilgisine sahip olan sınıf devrimcilerinin aydınlatma, bilgilendirme ve siyasal yönlendirmeleri olmadan farkındalık tam olarak gerçekleşemez.

Metal Fırtına burjuva-gerici egemen ideolojilerin işçi sınıfı üzerindeki etkinliğinin güçlü olduğu bir sosyo-politik ortamda gerçekleşti. Hareketin önünde bu etkiyi sınırlayacak, bunun sonuçlarıyla mücadele edecek devrimci işçilerin bulunmadığı koşullarda, her türlü gericilik süregiden eylemlere paralel olarak kendini dışa vurdu. Bu durum hem harekete önderlik eden MİB'e karşı oluşturulan kaygı ve güvensizliklerin aşılmasını, hem de yer yer MİB'in söylem ve yaklaşımlarını da basınç altına alarak, onun yapması gereken ideolojik-siyasal müdahaleleri zora soktu. MİB, ağırlıklı müdahalesini çözücü halka olarak süregiden eylemin büyütülüp geliştirilmesi üzerine kurarken, bununla içiçe yürütülmesi gereken ideolojik mücadele ve siyasal müdahale geri planda kaldı.

Gerici düzen ideolojileri tarafından kuşatılmış, devlet-düzen-sermaye gerçekliği konusunda her türlü yanılsamanın hakim

olduğu bir işçi direnişinde, gerici davranış ve düşüncelerin kendini eylemin geliştirici havasına rağmen dışa vurması doğaldır.

Bunların aşılması için eylemin değiştirici gücüne, eylem içindeki işçilerin sınıf içgüdülerine güvenmek tabii ki gerekir. İşçinin eylem içinde öğreneceği, değişip dönüşeceği açıktır. Ancak işçinin eylem içindeki öz eğitimi, eyleme yapılan devrimci ideolojik ve siyasal müdahaleden ayrı ele alınamaz. Eylem içinde öğrenme, ancak eylem içinde ortaya çıkan gericiliklerle kesintisiz bir şekilde mücadele edilmesi sayesinde anlamlı sonuçlara ulaştırılabilinir. İdeolojik mücadele öncelikle burjuva egemen düşüncelerin sınıfının bilincinde yol açtığı tahribatlara karşı sınıf içi bir mücadeledir. Hangi gerekçeyle olursa olsun, ideolojik mücadeleyi küçümsemek, işçiyi burjuva ideolojisiyle baş başa bırakmak sonucunu doğurur.

Bu doğrultuda yol alınamadığı zaman, sadece işçilerin siyasallaşması ve devrimcileşmesi gibi temel süreçler aksamaz. Aynı zamanda eylemin iç birliği, engelleri aşma kapasitesi, kararlılık ve mücadelesi, bilfiil eylemin kendisi ve dolayısıyla eğiticiliği de zayıflar.

Dönüşüm ve bilinçlenme söz konusu olduğunda önemli faktörlerden biri de, ortaya çıkan hareketin toplumsal muhalefetle ilişkileniş biçimidir. Zira sınıf bilinci işçinin sadece kendi yaşam koşullarının gerçekliğine varmasıyla oluşmaz. Aynı zamanda bu yaşam koşullarına yol açan toplumsal ve siyasal ilişkilerin ayrımına da varabilmesi gerekir.

Toplumsal muhalefetle ilişkileniş, işçinin yeni tanıştığı değişik fikir ve düşünceler etrafında kendi değer yargılarını, toplumsal ve siyasal davranış biçimlerini sorgulamasına yol açar. Fakat bundan daha önemlisi, farklı kesimlerin istem ve taleplerini, bunun kendi mücadelesi ile bağlantılarını görmesini sağlar. Metal Fırtına bilinen kaygı ve gerekçelerle kendini bireysel dayanışmaya olmasa da toplumsal muhalefetin desteğine baştan itibaren kapatmış, gözlerini gündemdeki parlamento seçimleri sürecinden alamayan toplumsal muhalefetin özneleri ise bu kapatılan kapıları açmak için çok az şey yapmışlardır. Ne yazık ki işçilerin geri bilinçlerinin doğal sonucu olan direnişi toplumsal muhalefete, işçilerin diliyle "dışardan kimselere" kapatma tutumu MİB tarafından da boşa çıkarılamamış, hatta belli biçimlerde hatalı olarak desteklenebilmiştir. Oysa direnişin "dışarıya kapatılması" düşüncesi, çoğu zaman işçilerin kendiliğinden ortaya çıkan eylemlerinin "siyasal müdahale"ye kapatılması ile aynı anlama gelir.

Metal Fırtınası ve MİB

Metal Fırtına deneyimi bugüne kadar değişik defalar ele alınmış, tartışılmış, dersler ve sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Sınıf devrimcilerinin ortaya koyduğu tartışma ve değerlendirmeler bir yana bırakılırsa, bunların çoğunun hareketi yaratan nedenlere yoğunlaştığı görünür. Metal işçisinin geçmiş mücadele deneyiminin biriktirdikleri, 12 Eylül'den bu yana dayatılan düşük ücret ve ağır çalışma koşullarına dayalı sömürü sisteminin sonuçları, Türk Metal sultasına duyulan tepki, metal işçisinin değişen profilinin yol açtığı itilimler, işçilere hakim olan düzen ideolojilerinin etkileri vb. birçok faktör, bu tür çalışmalarda irdelenmektedir. Bunlar kuşkusuz eylemin arka planını anlamak açısından önemlidir. Ancak bu sınırlarda bir çaba, büyük sarsıntılar yaratan Metal Fırtınası sürecini anlayabilmek için yeterli değildir

Metal Fırtına'nın en özgün yanı, bilinç ve örgütlülük planındaki geriliğe ve deneyim planındaki yetersizliğe rağmen ortaya çıkan güçlü fiili-meşru eylemlilik tablosudur. Bu tablo MİB'in direniş sürecindeki yeri anlaşılmadan yerli yerine oturtulamaz.

MİB daha Bosh sürecinden başlayarak hareketin nabzını tutmaya başlamış, sözleşmenin imzalanmasının ardından ortaya çıkan tepkilerin belli ortak talepler etrafında birleşmesini sağlamış, oluşturduğu eylem programlarıyla hareketin özgüven ve kararlılık kazanmasının önünü açmış, uzun süre hareketin pratik-politik önderlik sorunlarını üstlenen bir

merkez işlevi görmüştür.

Aynı şekilde MİB sayfası, işçilerin gelişmeleri takip ettiği, birbirinden haberdar olduğu, önerilerini ifade ettiği, daha ötesinde önerilerin gayet yaratıcı tarzda olgunlaştırılıp karara dönüştürüldüğü bir işçi kürsüsü olmuştur.

MİB şahsında ortaya konulan politik-pratik inisiyatif, hiç şüphe yok ki sınıf devrimcilerinin alana dönük olarak sahip olduğu yılların ürünü birikime dayanmaktaydı. Bu birikim anın güç ve imkanları üzerinden cüretli bir önderlik anlayışıyla ete-kemiğe büründürüldü. Gerek sınıf devrimcilerinin kendi öznel yetersizliklerinden kaynaklanan zayıflıklar, gerekse harekete geçen kitlelerin nesnel konumunun ürünü engeller bu cüretli çaba içinde aşılmaya çalışıldı. Eğer MİB olmasaydı, bilinç ve örgütlük düzeyi açısından geri, istemler planında kendi iç darlığına bu denli sıkışmış bir hareketin haftalarca sürebilmesi, kapasite ve genişlik kazanarak fabrikadan fabrikaya, şehirden şehire yayılarak yoluna devam etmesi pek de mümkün olamazdı.

Hareketin ihtiyaçlar üzerinden MİB'in yol göstericiliği ile şekillenen iç örgütlülükler zaman içerisinde kendi "iç önderliklerini" yaratmaya başladı. Ancak bu önderlik girişimleri, devrimci bir ön örgütlenmeye ya da bilinç düzeyinde yaşanan bir sıçramaya dayanmadığı ölçüde, olayların seyri içerisinde mücadelenin yükü altında ezilerek kötürümleşti. En uç örneğini Reno sözcüleri üzerinden gördüğümüz bu durum kuşkusuz kaçınılmaz bir akıbet değildi. Ama yaşananın güçlü bir nesnel mantığı vardı. Her türlü ön hazırlıktan ve kapsamlı bir mücadelenin ihtiyaç duyduğu donanımdan yoksun olarak başlayan bir eylemin öncülerinin sertleşen bir sürecin ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, ancak çok yönlü bir siyasal mücadele içinde sınanmış olmaları ölçüsünde mümkün olabilirdi. Oysa Metal Fırtına tüm görkemi ve kitleselliğine karşın kendi içinde dar sendikal hareket sınırlarını çok fazla aşamadı.

Bu böyle olduğu ölçüde, zaman içinde ortaya çıkan örgütlenmeler kendi gerçek rollerini oynayabilecekleri bir niteliğe ulaşamadı. Dahası, özellikle iş durdurma eylemleri sırasında iç örgütlenmelerin yerini alan "sözcüler", MİB'in etki ve yönlendirmesini sınırlayan, hareketi birleştiren değil onu dar istemler içerisinde parçalayan bir rol de oynadılar. Eylem süreci boyunca MİB'in bilgilendirici ve eğitici etkisi sürse de, karar alma süreçlerindeki belirleyiciliği zaman içinde

zayıfladı. MİB'e yönelik polis saldırıları bunu ayrıca zora soktu.

Eylemler, baskılarla ve kazanım olarak ortaya çıkan kısmı ücret telafileriyle geriye çekilirken, hareket geleneksel sendikal yapıların çatısına, dolayısıyla iradesine gerisin geri bağlandı. MİB'in bu konudaki net çizgisi ve uyarıcı müdahaleleri hareketi bu akıbetten korumaya yetmedi. Alternatif olarak yönelinen sendikal zeminler hareketi daha ileriye taşıyacak bir irade ve niyetten yoksun oldukları ölçüde, Türkiye işçi hareketinin en kapsamlı sendika değiştirme hareketlerinden biri, içine sığmadığı, bundan sonra da sığamayacağı, Türk Metal zeminine yeniden dönmüş oldu. Fırtına içinde büyük bir etki gücü ve alanı kazanan, değişik dönemlerde karar merkezi, baştan sona kadar eğitici ve yönlendirici bir merkez işlevi gören MİB ise, geride kalan beş yılda sektör içindeki etkisini sürdürmeyi başardı. Özellikle siyasal müdahale ve ideolojik mücadele alanlarında ortaya çıkan eksiklikleri bilince çıkarmaya çalıştı.

Metal Fırtınası'nın temel dersi

"Metal Fırtınası işçi sınıfının mücadele potansiyelini ve nesnel sınıfsal konumundan gelen yeteneklerini ortaya koymuştur. Bilinç bakımından, istemler bakımından en geri bir çizgideki direniş, buna rağmen kısa sürede ülke çapında genelleşebilmiştir. İletişim, etkileşim, belli taleplerin ortaklaştırılması, ruh birliği, dayanışma, birlikte davranabilme ve elbette eylem yeteneği... Bunun böyle olduğunu biliyorduk, somut olarak da görmüş olduk.

"Tüm bunlar hareketin kendisinden ve kendiliğinden gelen üstünlükler. Önemli olan bizim harekete ne kattığımızdır. Bilinç ve örgütlenme yönünden ona neler taşıyabildiğimizdir. Sınıfın mücadele içinde devrimci siyasal eğitimi dediğimiz alanda neler yapabildiğimizdir. Sınıfın devrimci eğitimi, mücadele içerisindeki eğitimidir. Bu da devrimci siyasal müdahaleden ayrı düşünülemez. Kendi misyonumuza buradan bakabilmeli ve son metal eylemliliğinin derslerini de özellikle bu açıdan ele almalıyız."

TKİP V. Kongresi 2015 yılı sonbaharında toplandı. Doğal olarak Metal Fırtına eylemleri ve ortaya çıkan tablo parti kongresi tarafından çok yönlü değerlendirmelere konu edildi. Önemli bir kısmı kamuoyu ile de paylaşılan bu değerlendirmelerde, Metal Fırtına'nın güçlü ve zayıf yönleri büyük bir açıklıkla tartışıldı. Tartışmalar gayet yerinde bir tutumla, hareketin ve bununla bağlantısı içinde harekete müdahalemizin zayıflık alanları üzerine yoğunlaştı. Yaşananlardan dersler çıkarmak ve çıkarılan dersler üzerinden devrimci bir sınıf hareketini ilmek ilmek örmek, ancak güçlü yanlara dayanılarak, hata ve zayıflıkların ise üzerine gidilerek başarılabilirdi. Aradan geçen zaman dilimi içerisinde hem bu zayıflıkların hem de bu zayıflıklara zemin sağlayan nedenlerin gereğince bilince çıkarıldığını söylemek mümkündür.

Ancak V. Parti Kongresi tartışmaları da dahil olmak üzere tüm bu tartışmaların bağlandığı ana sonuçlardan biri, ne yapıp edip söz konusu metal fabrikalarında örgütlü mevzilerin yaratılmasının başarılmasıydı. Politik zayıflıklar, taktik hatalar, sınıf mücadelesinin kendi içinde kaçınılmaz olarak yaşanacak her türlü zafiyet vb., sağlam bir ideolojik birikimin, açıklığa ve özeleştiriye dayalı devrimci yöntemin varlığı koşullarında bertaraf edilebilirdi.

Metal Fırtına, sınıf devrimcileri olarak sınırlı mevzilere sahip olduğumuz koşullarda bile, doğru araç ve yöntemlerle geniş bir kitle hareketine müdahale edebileceğimizi, onu yönlendirip ileriye taşıyabileceğimizi çok çarpıcı bir biçimde gösterdi. Bu, partimizin sınıf çalışması alanında ulaştığı politik-pratik birikimin doğrudan göstergesidir. Ancak yıllardır ilişkilenilen temel fabrikalardaki örgütsel durumumuzun sınırlılığı ise sınıf çalışmamıza başka açılardan ayna tutmuştur. Parti hala metal sektöründekiler başta olmak üzere Türkiye kapitalizminin temel fabrikalarında örgütsel dayanaklar yaratmayı başarmak sorumluluğu ile karşı karşıyadır. 5. yılında Metal Fırtına'nın sınıf devrimcilerine en öncelikli mesajı ve somut çağrısı budur.

Herşey devrimci bir sınıf hareketi için!

15-16 Haziran ve devrimci sınıf partisi

"İşçi hareketinin politik önderlikten, devrimci bir sınıf partisinden yoksunluğu koşullarında, doğal olarak, 15-16 Haziran Direnişi'nin yarattığı elverişli ortamdan işçi hareketinin politik gelişimi ve sendikaların devrimcileştirilmesi doğrultusunda yararlanılamadı. Öncü bir partinin saflarına çekilebilecek binlerce militan işçi sahipsiz kalıp heba oldu." (H. Fırat, ***15-16 Haziran, Sol Hareket ve İşçi Hareketi****, Haziran 1988)*

15-16 Haziran Direnişi, işçi sınıfının gücünü dosta-düşmana göstererek, sınıfın biriktirdiği öfkenin ve mücadele azminin bir doruk noktası olmuştu. Bu nedenle kazanımları kadar dersleri de büyük bir önem taşımaktadır.

15-16 Haziran Direnişi deneyimi, kendiliğinden hareketin sınırlarını, sendikal bürokrasinin sınıf mücadelesi için nasıl bir engele dönüşebildiğini, sermaye düzeninden ve kurumlarından hiçbir şey beklenemeyeceğini açıklıkla göstermiştir. Yanısıra, mücadele içinde gelişip-dönüşecek, siyasallaşıp devrimcileşecek olan işçi sınıfının, tam da bu çerçevede devrimci öncü bir partiye olan yakıcı ihtiyacını ortaya koymuştur.

Yüzbini aşkın işçi üretimi durdurup caddelere ve meydanlara aksa da, direnişin ikinci günü daha güçlü bir kalabalıkla İstanbul'u zaptetse de (ki İstanbul'un nüfusu o sıralar yaklaşık 2 milyondur), sonuçta sendikal bürokrasinin dizginleyici rolü aşılamadı. Direnişi izleyen işten atma saldırılarına göğüs gerilemedi. Ve en önemlisi, yılların biriktirdiği çok değerli bir öncü işçi kuşağının heba olmasına engel olunamadı. Tüm bunlar devrimci öncü

(Devamı s.25'de)